ПРИЈЕДЛОГ

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ОПШТИНА НЕВЕСИЊЕ
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ

Цара Душана 44, 88 280, Тел. 059/601-011, 059/602-796 и 059/610-337, факс 059/601-018, е-пошта nacelnik.nevesinje@gmail.com, www.opstinanevesinje.rs.ba

ЛОКАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ У ОБЛАСТИ ИНВАЛИДНОСТИ (ЛПАИ) 2026-2030

Локални план акција у области инвалидности општине Невесиње 2026- 2030 година

Радна група за израду Локалног плана акције у области инвалидности ОПШТИНЕ НЕВЕСИЊЕ

АВГУСТ, 2026.

САДРЖАЈ

1. ЧЛАНОВИ РАДНЕ ГРУПЕ 3

2. УВОД 4

3. ПРИНЦИПИ НА КОЈИМА СЕ ЗАСНИВА ЛПАИ 6

4. МЕТОДОЛОГИЈА ИЗРАДЕ НАЦРТА ЛПАИ 7

5. ПРАВНО-ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР 7

6. АНАЛИЗА СТАЊА У ЗАЈЕДНИЦИ 9

7. ВИЗИЈА 25

8. МИСИЈА 25

9. ПРИОРИТЕТНЕ ОБЛАСТИ,..... 27

9.1. ПОДИЗАЊЕ СВИЈЕСТИ 27

9.2. ПРИСТУПАЧНОСТ 29

9.3. НЕЗАВИСАН ЖИВОТ И УКЉУЧИВАЊЕ У ЗАЈЕДНИЦУ 34

9.4. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА 37

9.5. УЧЕШЋЕ У КУЛТУРНОМ ЖИВОТУ, РЕКРЕАЦИЈИ, РАЗОНОДИ И СПОРТУ……..... 41

10. ПАРТНЕРИ У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПЛАНИРАНИХ МЈЕРА И АКТИВНОСТИ 47

11. ФИНАНСИРАЊЕ СПРОВОЂЕЊА ЛПАИ 47

12. ПРАЋЕЊЕ, ИЗВЈЕШТАВАЊЕ И ПРОЦЈЕНА СПРОВОЂЕЊА ЛПАИ..... 48

13. ТЕРМИНОЛОГИЈА 49

Локални план акција у области инвалидности општине Невесиње 2026- 2030 година

1. ЧЛАНОВИ РАДНЕ ГРУПЕ

У циљу израде Локалног плана акције у области инвалидности (ЛПАИ) општине Невесиње за период 2026-2030. на приједлог Центра за координацију и подршку лица са инвалидитетом источне Херцеговине, Градске управе општине Невесиње, надлежних установа и институција израђен је приједлог састава Радне група за израду ЛПАИ од укупно 13 лица из Невесиња.

Дана, 11.5.2026. године, на основу члана 59. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Српске", број: 97/16, 36/19, 61/21, 100/25 и 114/25) и члана 67. и 88. Статута општине Невесиње ("Службени гласник општине Невесиње" број 6/17 и 16/17). Начелник општине Невесиње је донио Рјешење број: 02/012.10-133/26, о именовању Радне групе за израду Локалног плана акције у области инвалидности (ЛПАИ) општине Невесиње за период 2026-2030. у сљедећем саставу:

1. Бранимир Таминџија- Удружење Мултипле склерозе регије "Источна Херцеговина"
2. Жана Тешановић- начелник одељења за привреду и друштвене дјелатности
3. Саша Брењо- начелник Одељења за општу управу
4. Горан Ивковић- директор ЈУ Центар за социјални рад општине Невесиње
5. Зорица Будалић- представник ЈУ Општа болница Невесиње
6. Жарко Таминџија- представник ЈУ Дом Здравља Невесиње
7. Славица Булут- Удружење Моја Нада Невесиње
8. Сенка Милидраг- Центар за координацију и подршку лица са инвалидитетом Источне Херцеговине
9. Аљонка Џелатовић- Црвени Крст Невесиње
10. Срђан Стајић- МУП Полицијска станица Невесиње
11. Невеснка Марић- Удружење параплегичара
12. Маја Буха- Завод за запошљавање, пословница Невесиње
13. Радмило Граговац- Фонд здравственог осигурања филијала Невесиње
14. Драгомир Граховац- ЈУ Центар за информисање

Задатак радне групе је:

1. Извршити анализу тренутног стања и потреба особа са инвалидитетом у општини Невесиње
2. Дефинише стратешке циљеве, мјере и активности на побољшању положаја особа са инвалидитетом за период 2026- 2030 година
3. Израда нацрта ЛПАИ-а у складу са Стратегијом унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у РС

2. УВОД

Шта је инвалидност?

Инвалидност је питање људских права. УН Конвенција о правима лица са инвалидитетом у својој преамбули даје дефиницију инвалидности:

„Инвалидност проистиче из интеракције лица са инвалидитетома са баријерама у окружењу и баријерама које се одражавају у ставовима заједнице, а отежавају пуно и ефективно учешће лица са инвалидитетом у друштву на основу једнакости са осталим члановима тог друштва".

Ова дефиниција јасно наглашава социјалну димензију инвалидности и мјесто препрека у спречавању лица са инвалидитетом да учествују у активностима заједнице као остали грађани/ке.

Лица са инвалидитетом представљају једну од социјално најугроженијих група становништва, која су у сталном ризику од социјалног искључивања. Ризик социјалне искључености за ову категорију становништва произлази из саме природе функционалног и здравственог стања у којима се налазе лица са инвалидитетом. Физичка, сензорна или ментална оштећења доводе лица са инвалидитетом у стање повећане потребе за друштвеном подршком у задовољавању основних и егзистенцијалних животних потреба.

Према процјенама међународних организација, једну десетину популације сваког друштва чине лица са инвалидитетом, што је значајан број грађана којима је неопходна додатна друштвена подршка. Република Српска путем система подршке има задатак да обезбиједи посебну друштвену заштиту и подршку овој групи грађана. Достигнутим степеном социјалне подршке овим лицима мјери се цивилизацијски напредак сваког друштва. Уколико је степен подршке већи, већи су и развојни стандарди укупног друштва, и обрнуто.

Конвенција Уједињених нација о правима лица са инвалидитетом указује да треба да се обезбиједе ефикасни системи друштвене подршке како би се задовољиле потребе лица са инвалидитетом. Да би се одговорило на постављене задатке, а уважавајући прокламоване принципе недискриминације по основу инвалидитета, Конвенција указује да треба да се развију социјално

сензитивни системи друштвене подршке као што су: системи здравствене и социјалне заштите, образовања, запошљавања и други. Према Конвенцији, потребно је користити постојеће и развијати нове ресурсе система, како би се у потпуности постигло пуно остваривање ових циљева, а тиме и права лица са инвалидитетом.

Највећи дио потреба, чијим задовољавањем се остварује социјална укљученост лица са инвалидитетом, тичу се дјеловања система социјалне и здравствене заштите, образовања и запошљавања. Међутим, да би се постигла потпуна равноправност лица са инвалидитетом у друштву, потребан је ангажман свих система друштвеног организовања.

Системи друштвене подршке приликом дјеловања према лицима са инвалидитетом треба да прихвате да је проблем инвалидности проблем цијеле заједнице, а не само лица са инвалидитетом и њихових породица. Препознати стварне потребе лица са инвалидитетом и пружити им подршку, уважавајући њихове преостале способности и омогућити равноправно учешће у креирању и спровођењу мјера системске подршке намијењених њима је изузетно важно. Уважавањем ових принципа дјеловања, системи социјалне подршке могу унаприједити укупан положај лица са инвалидитетом у друштву.

Имајући у виду да у Републици Српској живи око 10% лица са инвалидитетом рађене су бројне анализе и студије на пољу инвалидности, које су резултирале доношењем важних стратешких докумената на ниву БиХ. Један од најважнијих докумената јесте *Политика у области инвалидности* (ПОИ) *БиХ* усвојен 2007. године, у којем се обједињују ставови лица са инвалидитетом и институција власти на основу инклузивних Стандардних правила Уједињених нација за изједначавање могућности лица са инвалидитетом и Конвенције Уједињених нација о правима лица са инвалидитетом.

Усвајањем ПОИ БиХ, ентитети – Република Српска и Федерација БиХ, као и дистрикт Брчко су се обавезали да у оквиру својих уставних надлежности предузму одговарајуће кораке ка унапређењу ове области, што, између осталог, подразумијева и израду Стратегије и акционих планова за унапређење друштвеног положаја лица са инвалидитетом. Тако је 2010. године, од стране Владе Републике Српске, израђена и усвојена прва Стратегија за унапређење друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској. Након анализе степена спровођења исте, донесена је Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026. Оно што је важно истаћи јесте да су у процес израде свих ових стратешких докумената били укључени као консултанти лица са инвалидитетом, представници Организација особа са инвалидитетом и стручњаци из различитих области. Стратегија је базирана на обезбјеђењу једнаких животних могућности и задовољавању специфичних потреба лица са инвалидитетом. Она је заснована на пуном учешћу лица са инвалидитетом у креирању и имплементацији предвиђених активности.

Стратегијом се заступа приступ да се сва питања значајна за лица са инвалидитетом рјешавају у постојећим секторима у којима се рјешавају питања за читаво становништво. Питања инвалидности треба да буду препозната као саставни дио сваког подсистема укупног система друштвеног дјеловања. Имајући у виду важност овог документа за сва лица са инвалидитетом, а у циљу праћења ефикасности реализација Стратегије, обавеза је сваког надлежног министарства Републике Српске, локалних заједница, институција, установа и других субјеката друштвеног дјеловања да креирају своје годишње акционе планове и буџете.

Основне смјернице за израду Локалног плана акције у облати инвалидности су управо и садржане у Конвенцији Уједињених нација о правима лица са инвалидитетом, Стандардним правилима за изједначавање могућности за лица са инвалидитетом, Политици у области инвалидности у БиХ и Стратегији унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026.

Локални план акције у области инвалидности (ЛПАИ) општине Невесиње за период 2026-2030. године је један свеобухватни документ када су у питању потребе и права лица са инвалидитетом и уопште укључивање питања инвалидности у локалне политике. ЛПАИ се односи на све категорије лица са инвалидитетом, без обзира на врсту и узрок настанка инвалидитета. Он је основа за интеграцију питања инвалидности у развојне документе и иницијативе у локалној заједници.

Носилац активности израде ЛПАИ општине Невесиње за период 2026-2030. године је Удружење Мултипла склерозе регије "Источна Херцеговина", уз подршку Градске управе и надлежних јавних установа. Активности на изради овог документа се реализују у оквиру пројекта „ДИСК" Инклузија није илузија, који финансира Европска унија, а реализују Каритас Босне и Херцеговине у партнерству са Удружењем слијепих Кантона Сарајево, Удруге Ведри осмијех Мостар, Савеза слијепих Републике Српске и Уније организација особа с инвалидитетом у БиХ.

3. ПРИНЦИПИ НА КОЈИМА СЕ ЗАСНИВА ЛПАИ

1) Поштовање достојанства, индивидуална аутономија, самосталност лица са инвалидитетом, укључујући право да лица са инвалидитетом доносе одлуке о сопственом животу:

- Лица са инвалидитетом имају слободу утицаја на одлуке и избор који утиче на њихове животе.

2) Недискриминација:

- Борба против дискриминације и маргинализације – повећање једнаких могућности за лица са инвалидитетом кроз обезбјеђивање приступа основним правима, услугама и ресурсима.

3) Пуно и ефективно учешће и укљученост лица са инвалидитетом у све области друштвеног живота:

- Веће учешће и социјална укљученост – програми, услуге и објекти треба да буду на располагању лицима са инвалидитетом и потпуно приступачни.

4) Поштовање различитости и прихватање инвалидности као дијела људске равноправности и хуманости:

- Признавање и пружање подршке различитости – знање и животно искуство, као и допринос који лица са инвалидитетом могу да дају друштву, треба да буду признати и вредновани, те да се одражавају кроз политику Локалне самоуправе.

5) Једнаке могућности базиране на једнаким правима:

- Лица са инвалидитетом имају иста права као и остали грађани и стога морају имати једнаке могућности да та права и остваре (учешће у друштвеном, културном, економском и политичком животу заједнице, као и приступ свим структурама, процесима и ресурсима, како би се наведене могућности и остариле).

6) Приступачност:

- Изградња приступачног друштва уклањањем баријера – рјешавање питања приступачности и мобилности у контексту једнаких могућности и права на учешће.

7) Једнакост мушкараца и жена:

- Уграђивање родне равноправности у политике – нарочито значајно када се ради о најугроженијим групама као што су лица са инвалидитетом.

8) Поштовање развојних капацитета дјеце са инвалидитетом и поштовање права дјеце да развију сопствени идентитет.

4. МЕТОДОЛОГИЈА ИЗРАДЕ НАЦРТА ЛПАИ

У процесу израде ЛПАИ примијењен је партиципативни метод, заступљен у свим фазама процеса. Рјешењем начелника општине Невесиње број: 02/012.10-133/26 од 11.05. 2026.године формирана је Радна група за израду ЛПАИ, чијим радом и цјелокупним процесом израде нацрта документа је координирао члан Радне групе предста

Прикупљање података обављено је уз подршку локалних партнера-институција, организација и удружења лица са инвалидитетом. Чланови/це Радне групе који су представници и представнице удружења лица са инвалидитетом, јавних институција и установа извршили су анализу претходног ЛПАИ, анализу стања, као и идентификовање приоритетних стратешких циљева и области за период од три године.

Дефинисани циљеви и активности, су у складу са правним оквиром за област унапређења положаја лица са инвалидитетом, а нарочито са стратешким правцима дефинисаним у Стратегији за унапређење друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026., као и са надлежностима локалне самоуправе.

Као извори података коришћени су званични подаци Републичког завода за статистику, ЈЗУ Дома здравља Невесиње, ЈЗУ Болница Невесиње, ЈУ Центра за социјални рад Невесиње, али и званични подаци којима располаже општинска управа општине Невесиње.

У изради нацрта ЛПАИ коришћена су домаћа и међународна искуства и препоруке, а основно полазиште за израду овог документа је „Агенда 22” базирана на Стандардним правилима за изједначавање могућности за лица са инвалидитетом. Сврха Стандардних правила УН јесте да лица са инвалидитетом уживају иста права и имају исте обавезе и одговорности као и остали чланови друштва у којем живе.

ЛПАИ се односи на сва лица, без обзира на узроке настанка инвалидности, а настао је као резултат низа припремних задатака које су провела удружења лица са инвалидитетом чланице Центра за координацију и подршку лица са инвалидитетом источне Херцеговине, те низа одржаних радних састанака на којима је анализирано тренутно стање у области инвалидности и дати приједлози мјера и активности за њихово рјешавање.

5. ПРАВНО ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА ДОНОШЕЊЕ ЛПАИ

Локални план акција у области инвалидности општине Невесиње 2026- 2030 година

Локални план акције у области инвалидности је стратешки документ којим се дефинишу конкретне мјере и акције које је потребно предузети да би се на одговарајући начин одговорило на потребе и права свих лица са инвалидитетом без обзира на врсту и узрок инвалидности. Заснован је на потребама лица са инвалидитетом и њиме се дефинишу начини најрационалнијег коришћења постојећих ресурса којим се осигурава пуна интеграција у локалној заједници.

Правно институционални оквир за доношење ЛПАИ су међународни правни инструменти које је Босна и Херцеговина ратификовала и који су саставни дио Устава БиХ и Устава ентитета, као и домаћа законска регулатива у области инвалидности. Најважнији документи су:

- Универзална декларација УН о људским правима (1948.),
- „Стандардна правила УН-а за изједначавање могућности за лица са инвалидитетом" из 1993. године, које је Вијеће министара Босне и Херцеговине усвојило у септембру 2003., а Скупштина општине Невесиње 2004. године донијела закључак о њеном поштивању,
- „УН Конвенција о правима особа са инвалидитетом" из 2006. године коју је Босна и Херцеговина, заједно са Опционалним протоколом, усвојила и ратификовала 2010. године,
- Конвенција о правима дјетета из 1989. године,
- „Политика у области инвалидности Босне и Херцеговине" која је усвојена 2008.,
- Акциони план Савјета Европе за промоцију права и пуног учешћа у друштву лица са инвалидитетом: Унапређивање квалитета живота лица са инвалидитетом у Европи 2006-2015.,
- Акциони план за равноправност полова БиХ 2018-2022.,
- Закључна разматрања о иницијалном извјештају Босне и Херцеговине која је усвојио Комитет за права лица са инвалидитетом на свом седамнестом засједању (20. марта – 12. априла 2017. године) у Женеви,
- Стратегија за унапређење друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026.,
- Закон о професионалној рехабилитацији, оспособљавању и запошљавању инвалида Републике Српске („Службени гласник Републике Српске", бр. 37/12 и 82/15.),
- Закон о социјалној заштити Републике Српске („Службени гласник Републике Српске" бр. 37/12, 90/16, 94/19, 42/20, 36/22 и 59/26),
- Закон о здравственој заштити Републике Српске („Службени гласник Републике Српске", бр. 57/22, 62/25 и 59/26),
- Закон о дјечијој заштити Републике Српске („Службени гласник Републике Српске" бр. 114/17; 122/18, 107/19, 119/21, 112/23, 9/25- Одлука УС и 45/25),
- Породични закон („Службени гласник Републике Српске", бр.17/23, 27/24, 20/25- Одлука УС и 61/25),
- Закон о забрани дискриминацији у БиХ („Службени гласник БиХ", бр. 59/09 и 66/16)
- Закон о предшколском васпитању и образовању Републике Српске („Службени гласник Републике Српске", бр. 100/25 и 59/26),
- Закона о основном васпитању и образовању („Службени гласник Републике Српске", бр.81/22 и 59/26),
- Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске", бр. 41/18; 35/20, 92/20, 55/23 и 59/26),
- Правилник о васпитању и образовању дјеце са сметњама у развоју („Службени гласник Републике Српске", бр. 83/20),
- Закон о уређењу простора и грађењу („Службени гласник Републике Српске", број 40/13;106/15, 3/16, 84/19, 40/13, 2/15- Одлука УС, 106/15, 3/16- исправка, 104/18- Одлука УС и 84/19),
- Правилник о условима за планирање и пројектовање објеката за несметано кретање дјеце и лица са умањеним тјелесним способностима („Службени гласник Републике Српске", бр. 93/13)

6. АНАЛИЗА СТАЊА У ЗАЈЕДНИЦИ

Опште

Општина Невесиње се налази на југу Босне и Херцеговине (југоисток Републике Српске), на географски повољном положају источно од Мостара и јужно од Сарајева. Заузима површину од 923,4 km2 и по величини територије је трећа општина у Републици Српској. Општина је брдско-планински рејон Високе Херцеговине са просјечном надморском висином од 860 метара и посједује карактеристике ваздушне бање.

Простор општине Невесиње се налази под утицајем средњоевропске континенталне климе са сјевера и медитеранске климе са југа. Исплетеност ових климатских утицаја, као и разноврсност рељефа, дају овом

подручју обиљежја планинске климе. За овај тип климе у просјеку су карактеристичне дуже и хладније зиме и умјереног и кратког љета.
Град надвисују планине: Вележ, Црвањ, Црна Гора, Снијежница и Бјелашница. Као и све крашке предјеле карактерише је велико крашко поље површине од 17.000 ha, кроз које протиче понорница Заломка. У општини живи око 14.000 становника, са просјечном густином насељености од 15 становника на 1 km2. Општина има бурну и богату историју, а Невесиње је познато као историјско мјесто.

Лица са инвалидитетом

Непостојање јединствене базе података отежава сагледавање стања популације лица са инвалидитетом на подручју општине Невесиње. Постојеће евиденције прате остваривање права ових лица у појединим системима. Не постоји никаква увезаност постојећих база података корисника права између различитих система. Највећи број лица са инвалидитетом налази се у систему борачко-инвалидске заштите укупно 375 РВИ (од тога 3 инвалида I категорије, 8 инвалида II категорије, 10 инвалида III категорије, 26 инвалида IV категорије, 28 инвалида V категорије, 39 инвалида VI категорије, 56 инвалида VII категорије, 67 инвалида VIII категорије, 89 инвалида IX категорије и 49 имвалида X категорије), а најмањи број их је у систему професионалне рехабилитације, преквалификације и запошљавања. Чињеница је да тренутно не постоје цјеловити подаци о структури лица са инвалидитетом по различитим категоријама, већ само подаци о броју лица са инвалидитетом која остварују поједина права из области социјалне заштите.

Са друге стране чињеница је да су лица са инвалидитетом у одређеном броју и чланови удружења лица са инвалидитетом који имају сједиште у Невесињу. Међутим подаци о броју чланова са којим располажу удружења такође нису релевантни из разлога што сва лица са инвалидитетом нису чланови удружења или је један број ових лица члан више удружења.

Организације (удружења) лица са инвалидитетом

Према евиденцији Одјељења за друштвене дјелатности општине Невесиње, на подручју општине регистровано је 35 Удружења и организација од чега су 4 удружења лица са инвалидитетом чији рад се заснива на унапређењу, заштити и осигурању пуног и равноправног уживања свих људских права и основних слобода лица са инвалидитетом и унапређењу поштовања њиховог достојанства.

Како би се остварила бржа и ефикаснија размјена информација између самих организација те унаприједила сарадња и координација активности са носиоцима извршне и законодавне власти, јавним установама и пружаоцима услуга, али и поспјешио развој инклузивног друштва за лица са инвалидитетом и укључивање питања инвалидности у локалне политике, још 2007. године удружења особа са инвалидитетом су препознала важност коју има умрежавање, међусобна сарадња и партнерство. Из тих разлога је, 08.03.2007. године, 11 удружења лица са инвалидитетом потписало Споразум о формирању: Центра за координацију и подршку лица са инвалидитетом источне Херцеговине, која никад није прекидала своје дјеловање, осим што је по природи временом дошло до дјелимичне измјене њеног састава и сједишта. У свом саставу Центар сада броји 14 удружења чији су чланови лица са инвалидитетом. Сједиште Центра је у општини Невесиње а предсједник је Бранимир Таминџија.

Чланице Центра за координацију из општине Невесиње су:

1. Удружење обољелих од мултипле склерозе регије „Источна Херцеговина" које има 21 чланова обољелих од МС у општини Невесиње (8 мушкараца и 13 жена),
2. Удружење дјеце и омладине са посебним потребама Моја нада Невесиње има 57 штићеника од тога (33 мушке и 24 женске особе)

Остала удружења особа са инвалидитетом која дјелују на подручју општине Невесиње:

Стрељачки клуб „РВИ Невесиње" Невесиње, Удружење Мултипле склерозе регије "Источна Херцеговина", Удружење дјеце и омладине са посебним потребама "Моја Нада" Невесиње, и Удружење ратних војних инвалида општине Невесиње.

У свакој календарској години у буџету општина Невесиње планирају се средства за:

- финансирање удружења лица са инвалидитетом за материјалне трошкове,
- финансирање програма (пројеката) удружења лица са инвалидитетом,
- финансирање на основу јавног конкурса за додјелу статуса удружења од општег интереса за општину Невесиње,
- финансирање спортских клубова лица са инвалидитетом за такмичења, коришћење спортских сала и стадиона,
- финансирање ратних војних инвалида и цивилних жртава рата.

У циљу унапређења сарадње, узајамне помоћи и уважавања иницијатива и приједлога невладиних организација са подручја општине Невесиње, у различитим облицима њиховог дјеловања, Статутом

општине Невесиње од 10. јула 2017. године је предвиђена могућност остваривања партнерских односа између грађана и локалне власти, а посебно за лица са инвалидитетом регулисана Чланом 22. став (6), као и чланом 131.

Општина у оквиру својих надлежности обезбјеђује остваривање, заштиту и унапређивање људских права и слобода грађана и индивидуалних и колективних права припадника националних мањина у складу са законом. Свако има право приступа свим јавним институцијама и објектима у општини, право да се слободно креће и одређује своје мјесто пребивалишта и боравка, право пословања или рада на територији општине, право да продаје и купује покретну и непокретну имовину, у складу са законом. Сви грађани могу равноправно учествовати у вршењу јавних послова, у складу са Уставом и законом. Општина подстиче активности и пружа помоћ удружењима грађана чија је дјелатност од интереса за Општину. Општина у оквиру својих надлежности обезбјеђује, подстиче и унапређује равноправност полова и остваривање једнаких могућности. У оквиру својих надлежности, Општина подстиче и предузима мјере у циљу остваривања једнаких могућности за лица са инвалидитетом.

Овакву могућност пружају и други документи које је усвојила Скупштина општине Невесиње, и то:

- Стратегија развоја општине Невесиње је истекла. а нова је у процесу израде.

Наведеним документима пружит ће се могућност невладиним организацијама за њихову егзистенцију, рад, развој креативних способности, те потврђивање човјека као свјесног актера свих друштвених збивања.

Здравство

Носиоци и организатори највећег дијела здравствене дјелатности на подручју општине Невесиње су: ЈЗУ Дом здравља Невесиње, ЈЗУ Општа болница Невесиње и ЈУ Фонд здравственог осигурања Републике Српске – Канцеларија Невесиње.

Значајну улогу у обезбјеђивању здравствене заштите становништва, поред већ наведених, имају приватне љекарске ординације, приватне апотеке, одређена одјељења Општинске управе општине Невесиње, ЈУ Центар за социјални рад општине Невесиње, као и општинска организација Црвеног крста.

Општи здравствени систем је приступачан лицима са инвалидитетом, али се може констатовати да је здравствени сектор доста слаб и са неадекватним финансирањем. Многа лица са инвалидитетом нису покривена здравственим осигурањем, а код оних који јесу покриће је непоуздано.

За питање лица са инвалидитетом посебно су битне одредбе којима се одређује шта обухвата, гдје се проводи, обим и начин остваривања права на медицинску рехабилитацију. Правилник о медицинско-техничким помагалима дефинише врсте помагала на која лица са инвалидитетом имају право, индикације и стандард, поступке, рокове и листу. Ту спадају протезе и друга ортопедска помагала, помоћне и санитарне справе, сомато-протетска помоћ, стоматолошки материјал који се обезбјеђује осигураним лицима.

Пружање ефикасне медицинске заштите лицима са инвалидитетом је обавеза државе, али се и на нивоу локалне заједнице у пружању примарне помоћи много тога може учинити. Општина Невесиње има капацитете за то не само у областима примарне, већ и секундарне здравствене заштите.

Дом здравља

Зграда Дома здравља је саграђена уз помоћ родољубивих исељеника, међу којима се посебно истакао Илија Вуиновић из Горњег Храсна у Попову пољу. О њему, у знак захвалности и сада стоји спомен-плоча чији текст подсјећа на неумрле ктиторе:

"Сјећајући се свог старог краја, родољубиви исељеници из Херцеговине који живе у Сјеверној Америци помогоше изградњу ове здравствене установе. Хвала им! На исељеничку недјељу, почетком јула 1958. године. Матица исељеника Босне и Херцеговине."

Дом здравља основан је 1964. године, а данашњи облик организовања према стандардима примарне здравствене заштите успостављен је 1998. године. Од тада Дом здравља Невесиње пружа здравствену заштиту становништву Општине Невесиње и Општине Источни Мостар по моделу породичне медицине и пратећих служби.

Због велике површине општине, те удаљености Невсиња од регионалног центра Требиње, појавила се потреба за организовањем служби болничке његе и заштите на подручју ове општине.

Организациона структура Дома здравља Невесиње :

- Служба за медицинске послове
- Одсјек за опште, правне и помоћно техниче послове
- Одсјек за економско финансијске послове
- Одсјек за континуриано праћење и побољшање квалитета и сигурности здравствених услуга

- Служба за медицинске послове
I- служба породичне медицине,
Служба породичне медицине као основни облик дјелатности примарне здравствене заштите се организује кроз:
а) Амбуланте породичне медицине као унутрашње организационе јединице
II- Медицинске сестре у породичној медицини
Медицинске сестре у породичној медицини су кључна карика примарне здравствене заштите. Радећи у тиму са доктором, оне пружају превентивне прегледе, спроводе здравствену његу и едукацију, те обављају кућне посјете пацијентима који нису у стању да дођу у амбуланту.
III- Служба за хитну и медицинску помоћ
Служба хитне медицинске помоћи Дома здравља Невесиње, организацијом рада, обезбјеђује пружање хитне медицинске помоћи (примарног нивоа) у и изван установе на територији коју покрива општина Невесиње континуирано у току 24 сата.
IV- Амбуланта за специјалистичке консултације из гинекологије
Амбуланта за специјалистичке консултације-Гинекологија обезбеђује специфичне облике здравствене заштите жена. Главни циљ је очување и унапређење здравља жене, њене генеративне функције, одржавање физиолошког стања, планирање породице, праћење трудноће, припреме за пород, као и спријечавање патолошких стања и лијечење обољелих.
V- Хигијенско епидемијолошка служба
Хигијенско-епидемиолошка служба обавља послове из домена јавног здравства и послове по наруџби других корисника услуга. Организује се као јединствена организациона цјелина.
VI- Служба лабараторијске дијагностике
Служба лабораторијске дијагностике се организује за обављање лабораторијских услуга примарног нивоа. Организује се као јединствена организациона цјелина.
VII- Служба за радиолошке и ултразвучне дијагностике
Служба радиолошке и ултразвучне дијагностике се организује за обављање опште и специјалистичке радиологије, радиологије зуба, као и ултразвучну дијагностику абдомена, врата, кичме и карлице. Организује се као јединствена организациона цјелина.
VIII- Служба за стоматологију
Стоматолошка служба као организациона јединица пружа стоматолошку здравствену заштиту становништву у складу са стратегијом примарне здравствене заштите.
IX- Центар за ментално здравље
Центар за заштиту менталног здравља обезбјеђује промоцију и превенцију менталног здравља, као и рехабилитацију ментално обољелих лица. Организује се као јединствена организациона цјелина.

У условима пораста глобалног оптерећења болестима, као и побољшања на пољу права корисника здравствене заштите, од здравстених установа се очекије да буду дјелотворне, окренуте ка пацијентима, те да истовремено обезбиједе доступну, ефикасну и правичну здравствену заштиту.

Дом здравља Невесиње у свом раду посебно уважава потребе лица са инвалидитетом. У том смислу пружа низ услуга које би требало да им олакшају доступност здравствене заштите, као што су:

- кућне посјете љекара и медицинских техничара у стану болесника,
- узимање лабораторијских узорака у стану болесника,
- превоз непокретних лица на прегледе, дијагностику, лијечење, рехабилитацију на свим нивоима здравствене заштите, како у Невесињу тако и у удаљене здравствене установе,
- услуге психолошког савјетовања и подршке кроз рад Центра за ментално здравље.

Објекти Дома здравља Невесиње су прилагођени архитектонски кроз изградњу приступних рампи у свим амбулантама.

Имајући у виду тешку материјалну ситуацију дијела становништа, а која посебно погађа популацију особа са инвалидитетом, Дом здравља Невесиње више пута годишње организује бесплатне превентивне прегледе.

Руководство Дома здравља Невесиње, уважавајући посебне потребе лица са инвалидитетом, посвећено је постизању равноправних услова за остваривање здравствене заштите и чувању њиховог достојанства. У том смислу Дом здравља стоји на располагању, и отворен је за сарадњу са свим организацијама и удружењима која заступају права и потребе лица са инвалидитетом.

Политика побољшања статуса лица са инвалидитетом и превазилажење проблема у остваривању права на здравствену заштиту лица са инвалидитетом, дио су и темељних аката Дома здравља.

Општа болница Невесиње

Општа болница у Невесињу почела је са радом 1 октобра 1992 године док је њена операциона сала отворена 15. октобра 1992. године, пружајући пресудну хируршку и медицинску помоћ рањеницима и

цивилима током ратних сукоба. Зграда нове болнице отворена је у октобру 2014. године, је задужбина великог хуманисте Михајла Лабала, и у њој раде најеминентнији стручњаци из области хирургије и гинекологије, те се раде најзахтјевније операције из ових области. Уведене су нове дијагностичке и терапијске процедуре, а медицински кадар је прошао додатна усавршавања.
Сарадња са тимом врхунских стручњака из области хирургије и гинекологије траје већ девет година. Гостујући љекари из Београда, уз домаћи кадар, урадили су више хиљада операција, међу којима су и оне најкомпликованије.
Операције, које се осим у Београду, не раде нигдје у окружењу, у невесињској Болници успјешно обавља свјетски признати и познати хирург Предраг Пешко са својим тимом са београдског Клиничког центра.
У протеклој години амбулантно је лијечено 3.000 пацијената. Хоспитализовано је око 2.300 пацијената, а урађено преко 800 операција. Континуирано набављају и опрему.
Посебна пажња посвећена је стручном усавршавању. Осим о новим методама лијечења, медицинско особље прошло је и обуку у области унапређења комуникације са пацијентима.

Здравствено осигурање

У поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања, сва осигурана лица су једнака без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, друштвени положај, социјално поријекло или друго лично својство. Коришћење права из обавезног здравственог осигурања условљено је пријавом на здравствено осигурање, као и уплаћеним доприносом за здравствено осигурање.

Партиципација је лично учешће осигураних лица у трошковима здравствене заштите, ортопедских и других помагала и лијекова (осим код подизања лијекова са листе Б).

Која осигурана лица су ослобођена плаћања партиципације?

- Дјеца до 18 година
- Лица старија од 65 година
- Пензионери са најнижом пензијом
- Лица са оштећеним видом (слијепа лица прве и друге категорије)
- Добровољни даваоци крви (они који су даривали крв 10 и више пута ослобођени су трајно, они који су даривали крв мање од 10 пута ослобођени су плаћања партиципације годину дана од последњег даривања)
- Лица обољела од ријетких болести која су регистрована у Центру за ријетке болести
- Друга лица која су у складу са посебним прописима ослобођена плаћања партиципације (попут РВИ, породица погинулих бораца и др.)
- Жене за вријеме трудноће, порођаја и постнаталног периода
- Лица која су учествовала или учествују у поступку трансплантације људских органа, ткива и ћелија као даваоци или примаоци органа
- Лица обољела од менталне болести (F20-F29, F30, F31, F 32.3., F33.3 i F53)
- Лица са поремећајима у менталном здрављу која су неспособна за самосталан живот и рад (F70-F79).

Право на лијекове

Обавезним здравственим осигурањем обухваћено је неколико листи лијекова, које осигураници Фонда здравственог осигурања Републике Српске могу да добију уз овјерену здравствену књижицу. То су листа лијекова који се издају на рецепт, листа цитостатика намијењена лијечењу малигних обољења, обавезне листе лијекова у Дому здравља и болницама, те лијекови за лијечење специфичних обољења, као што су мултипла склероза, реуматоидни артритис, хемофилија, хепатитис Ц.

На рецепт се могу добити лијекови који се налазе на листама А и Б. Ове листе се међусобно разликују по проценту учешћа Фонда у њиховом финансирању.

Социјална заштита

Социјална заштита у Републици Српској дефинисана је Законом о социјалној заштити, Породичним законом и Законом о дјечијој заштити. Лица са инвалидитетом (у складу са Конвенцијом УН о правима лица са инвалидитетом) укључују лица са дуготрајним физичким, менталним, интелектуалним или сензорним оштећењима, које у интеракцији са различитим баријерама могу ометати њихово пуно и дјелотворно учешће у друштву равноправно са осталим члановима тог друштва. Подаци о лицима са инвалидитетом користе се првенствено у сврху признавања права из области социјалне заштите, породично-правне заштите и дјечије заштите, признају се на основу налаза и мишљења надлежне стручне комисије. Наведени подаци користе се у сврху креирања политике у области инвалидности на нивоу Републике. Центри за социјални рад немају посебно издвојене послове или стручне сараднике који би радили послове који су у вези са лицима са инвалидитетом, па се приступи проблематици лица са

инвалидитетом знатно разликују између Центара. У социјалној заштити накнаде се обезбјеђују за случај неспособности за рад, непостојања других прихода или сродника који су у обавези издржавања, те за случај потребе за помоћи и његом од стране другог лица. Кроз проширену социјалну заштиту даје се могућност локалним заједницама за успостављање нових права за лица са инвалидитетом или побољшање постојећих, али и то је условљено материјалном развијеношћу и развијеношћу друштвене свијести о потребама лица са инвалидитетом.

Како је социјална сигурност лица са инвалидитетом подијељена међу различитим секторима, она је различито уређена и дефинисана. Посљедице те подијељености су велике разлике у нивоима сигурности међу корисницима. Зато је потребно дефинисати критеријуме социјалне сигурности који представљају усаглашену политику Републике Српске према овом питању. Они треба да су обавезујући за све секторе и актере у њима и да гарантују свим лицима са инвалидитетом, без обзира на то у којем сектору остварују сигурност, подједнаке нивое квалитета услуге. Критеријуми треба да омогуће начине остварења социјалне сигурности свих лица са инвалидитетом у Републици Српској на јаван, транспарентан и стручан начин и да уважавају стање, могућности и искориштеност свих ресурса лица са инвалидитетом и њиховог социјалног и радног окружења.

Социјалне услуге покривају велики и различит спектар услуга које имају за циљ побољшање животног стандарда становништва, нарочито појединаца и група у угроженој ситуацији. Потребе лица са инвалидитетом су сложене и врло често захтијевају мултисекторски и мултидисциплинаран приступ. Јавне и друге службе које им пружају услуге морају да имају запослено квалификовано и компетентно особље које је оспособљено за рад са овим лицима и услове рада који омогућавају приступ лицима са инвалидитетом увжавајући различитости њихових потреба.

Систем социјалне заштите не препознаје статусно одређење лица са инвалидитетом што значи да нити једна мјера и интервенција овог система није сама по себи искључиво намијењена њима. Међутим, с обзиром на то да су лица са инвалидитетом и њихове породице под посебним ризиком од сиромаштва и социјалне искључености, значајан број ових лица налази се на списку корисника мјера система социјалне заштите.

Крајем маја 2012. године, усвојен је нови Закон о социјалној заштити (Службени гласник Републике Српске бр. 37/12) чија је примјена почела од 1. јуна 2012. године. Измјене и допуне Закона су објављене у Службеним гласницима 90/16, 94/19 и 42/20, 36/22 и 59/26. Овим Законом регулисана су сљедећа права у области социјалне заштите становништва:

- новчана помоћ,
- додатак за помоћ и његу другог лица,
- лична инвалиднина,
- подршка у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју,
- мјештај у установу,
- збрињавање у хранитељску породицу,
- помоћ и њега у кући,
- дневно збрињавање,
- једнократна новчана помоћ,
- савјетовање.

Новчана помоћ представља право из социјалне заштите чија је функција обезбјеђивање подршке економски најсиромашнијим лицима. Искључива намјена овог права и давања је борба против сиромаштва. Најучесталији корисници овог права су стара, изнемогла лица, самачка домаћинства и лица са инвалидитетом која немају сродника да их издржавају. Ово право је условљено материјалним стањем корисника и обавезама издржавања од стране сродника. У поступку признавања права на новчану помоћ, накнаде остварене по основу зависности од помоћи и његе другог лица се не рачунају као приходи корисника, што лица са инвалидитетом ставља у привилегованији положај приликом остваривања ове мјере социјалне подршке. Иако је новчани износ знатно повећан усвајањем нових законских рјешења, они нису још ни изблиза довољни за обезбјеђивање минималне социјалне сигурности социјално најугроженијих грађана Републике Српске.

Према евиденцији Центра за социјални рад Невесиње у 2025. години право на новчану помоћ је остварило 52 корисника (19 мушкараца и 33 жене) Средства за ово право обезбјеђују Република и локална заједница у односу 50%-50%.

Право на једнократну новчану помоћ омогућава систему социјалне заштите брзе и једнократне интервенције према лицима која се изненада нађу у стању социјалне потребе. Лица са инвалидитетом чести су корисници овог права. Најчешћи разлози обраћања лица са инвалидитетом центрима за социјални рад за коришћење ове мјере социјалне заштите везани су за набавку помагала, лијекова и провођења здравствених третмана које не финансира здравствени систем. Такође, честа су обраћања и поводом рјешавања неповољних животних ситуација у којима се изненадно нађу, као што су

обезбјеђивање основних услова становања, плаћање комуналних трошкова, набавка огрева, сахране сродника и слично.

Право на додатак за помоћ и његу другог лица се признаје на основу мишљења надлежне љекарске комисије. Ово право има лице старије од три године коме је због тјелесних, менталних, чулних поремећаја, изражених промјена у здравственом стању неопходна стална помоћ и њега другог лица, под условом да ово право не може остварити по другом основу и не користи право на смјештај у установу социјалне заштите или су смјештени у другу установу на терет буџетских средстава.

Висина додатка за помоћ и његу другог лица обрачунава се у проценту од нето плате остварене у Републици у претходној години и износи:

а) 22% од основице за лице које цјелодневно и у потпуности зависи од другог лица у задовољавању основних животних и физиолошких потреба и које није у могућности да уз употребу било којих помагала само задовољи те потребе, и

б) 11% од основице за лице којем је неопходна дјелимична помоћ другог лица у задовољавању основних животних и физиолошких потреба.

У 2025. години у општини Невесиње ово право је у просјеку користило 333 лица (137 мушких и 196 женских). Лица са инвалидитетом су најбројнији корисници овог права у систему социјалне заштите управо из разлога што су њихове потребе за помоћи и његом другог лица најпрепознатљивије.

Корисник додатка за помоћ и његу другог лица који не може остварити здравствено осигурање по другом основу остварује здравствено осигурање из буџетских средстава намијењених за остваривање права на додатак за помоћ и његу другог лица.

Право на личну инвалиднину остварују лица:

а) која су зависна од помоћи и његе другог лица приликом задовољавања основних животних потреба и којима је оштећење, односно, обољење настало у развојном периоду, а имају утврђену висину тјелесног оштећења од 70% до 100%,

б) са оштећењем слуха, којима је оштећење, односно обољење настало у развојном периоду, а имају утврђену висину тјелесног оштећења од најмање 70%,

в) са оштећењем урогениталног система, која се налазе у терминалној фази затајења оба бубрега и која имају потребу за хроничном хемодијализом и перитонеалном дијализом, а имају утврђену висину тјелесног оштећења од 100%,

г) обољела од ријетке болести, којима је оштећење, односно обољење настало у развојном периоду, а имају утврђену висину тјелесног оштећења од најмање 70%.

(2) Личну инвалиднину не могу остварити лица која остварују примања по основу инвалидитета стеченог у рату, као и лица која остварују право на смјештај у установу социјалне заштите и право на збрињавање у хранитељску породицу или која су смјештена у другу установу на терет буџетских средстава.

Висина личне инвалиднине стечене остваривањем права на личну инвалиднину обрачунава се у проценту од нето плате остварене у Републици у претходној години и износи:

а) 17% од основице за лице коме је утврђено тјелесно оштећење у висини од 100%,

б) 14% од основице за лице коме је утврђено тјелесно оштећење у висини од 90%,

в) 12% од основице за лице коме је утврђено тјелесно оштећење у висини од 80%,

г) 10% од основице за лице коме је утврђено тјелесно оштећење у висини од 70%.

Оштећење, односно, обољење настало у развојном периоду представља оштећење вида, слуха, говорно-гласовне комуникације, тјелесно оштећење и/или хронично обољење, интелектуално оштећење, психички поремећај и/или обољење или друго оштећење или обољење које доводи до потешкоћа у психомоторном и сензомоторном развоју и функционисању у активностима свакодневног живота, а које је наступило у периоду до навршених 18 година.

Право на личну инвалиднину у општини Невесиње је у 2025. години просјечно остварило укупно 64 лица (39 мушка и 25 женска), и 16 малољетних корисника личне инвалиднине (6 дјечака и 10 дјевојчица).

Право на подршку у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју мјера је којом се обезбјеђује додатна подршка средњошколцима и студентима са инвалидитетом. Смисао ове мјере је да се дјеци и младима са инвалидитетом, путем финансирања боравка у мјесту школовања, обезбиједи системска подршка и пружи неопходна помоћ у процесу школовања. На тај начин, систем социјалне заштите постаје активан учесник у процесу осамостаљивања лица са инвалидитетом.

Поред мјера социјалне заштите које се остварују новчаним давањима, лица са инвалидитетом у систему социјалне заштите остварују подршку у виду услуга.

Услуге социјалне заштите дефинишу се као појединачне или скуп мјера непосредне подршке које се препознају као активности неновчаних интервенција усмјерених на задовољавање актуелних и неодложивих потреба корисника. Услугама социјалне заштите се унапређује квалитет живота лица са

инвалидитетом. Услуге представљају непосредан одговор на стање социјалне потребе лица са инвалидитетом. Оне се обликују управо на основу препознавања потреба корисника, као што су потреба за смјештајем у установу, смјештајем у хранитељску породицу, дневним збрињавањем, помоћи у кући и савјетовањем.

Систем социјалне заштите Републике Српске дефинисао је неколико врста специјалних установа за смјештај и збрињавање лица са инвалидитетом. Установе које се баве институционалним смјештајем и збрињавањем лица са инвалидитетом, а чији је оснивач Влада Републике Српске су: ЈУ Дом за лица са инвалидитетом у Приједору, ЈУ Дом за лица са инвалидитетом у Вишеграду и Центар за дјецу и омладину са сметњама у развоју „Будућност" у Дервенти.

Право на смјештај у установу социјалне заштите у 2025 години користило је 6 лица, од којих су 2 мушкарца и 4 жене.

Алтернатива смјештају лица са инвалидитетом у институцијама је збрињавање у породици (или хранитељство). Увођење хранитељства у систем социјалне заштите Републике Српске тек је у развоју. Развој ове услуге подразумијева стандардизацију рада хранитеља и развој специјализованог хранитељства у којима ће се посебна пажња посветити развоју хранитељства за лица са инвалидитетом.

У 2025. години, у 2 хранитељске породице је смјештено 2 малољетне женеске дјеце.

Док су смјештај у установу и смјештај у хранитељску породицу традиционална мјера социјалне заштите, дневно збрињавање и услуге помоћи у кући представљају нови, још недовољно афирмисан модел социјалне подршке лицима са инвалидитетом. Дневно збрињавање, помоћ и њега у кући засновани су на пружању услуге подршке у непосредном животном окружењу корисника. Код пружања ових услуга неопходно је постићи висок степен учествовања корисника и њихове породице, односно сродника, што представља најефикаснији облик активних мјера према лицима са инвалидитетом у систему социјалне заштите.

Право на помоћ у кући, смјештај у установу социјалне заштите или другу породицу признаје се лицу којем породица не може да обезбиједи одговарајућу заштиту и лицу без породичног старања када се на други начин не може обезбиједити одговарајућа заштита.

Право на помоћ у кући обезбјеђује се старим и изнемоглим лицима, хронично обољелим и другим лицима која нису у стању да се сама о себи старају. О кориштењу овог права одређује надлежна установа социјалне заштите, на основу свестраног разматрања потреба корисника и могућности његове породице. Овим правом се обезбјеђује обављање неопходних кућних послова као што су: одржавање чистоће, набавка хране, одржавање личне хигијене, набавка других потребних ствари спремање хране и слично.

Примјетно је да је са аспекта остваривања овог права повећана потреба за овим видом услуга.

Право на услуге социјалног рада имају сви грађани, без плаћања, ако овим законом није другачије одређено. Услугама социјалног рада, у смислу овог Закона, сматра се превентивна дјелатност, дијагностика, третман и савјетодавно-терапијски рад заснован на примјени стручних и научних сазнања у циљу пружања стручне помоћи при рјешавању животних тешкоћа.

Начелник општине Невесиње 2014. године усвојио је Правилник о додјели једнократних новчаних помоћи („ Службени гласник општине Невесиње" број 5/14) путем кога следеће категорије могу да остваре права:

1. члан породице погинулог борца
2. ратни војни инвалид
3. демобилисани борац
4. цивилна жртва рата-цивилни инвалид
5. остале категорије из вишечланих домаћинстава у којем нико не ради нити остварује другу врсту прихода.

Помоћ се огледа кроз набавку прехрамбених производа, огрева, одјеће и обуће, лијекова, плаћању трошкова лијечења и набавку ортопедских помагала, набавку школског прибора и уџбеника, прибављање потребне медицинске документације, помоћ за одлазак на контролне прегледе, помоћи студентима који нису корисници општинске стипендије или стипендије од других давалаца и за плаћање станарине.

***Помоћ у стамбеном збрињавању корисника новчане помоћи**:* Корисник права на новчану помоћ у складу са Законом о социјалној заштити, има право на помоћ у стамбеном збрињавању у дијелу: - привременог стамбеног збрињавања, - адаптацији неусловног стамбеног простора (кров, под, струја, вода и слично), - опремања стамбених објеката (куповина намјештаја, бијеле технике и сл.).

***Заштита ученичког стандарда*:** Право на заштиту ученичког стандарда остварују дјеца корисници новчане помоћи, дјеца под старатељством, дјеца која се школују под посебним условима и дјеца из породица са троје и више дјеце у складу са овом Одлуком и под условом да се ово право не може остварити на други начин. Дјеца под старатељством, дјеца која се школују под посебним условима и

породице са троје и више дјеце право на заштиту ученичког стандарда остварују под условом да укупан мјесечни приход породице не прелази износ најниже плате остварене у Републици Српској.

Право на накнаду за смјештај у властиту породицу: Право на накнаду за смјештај у властиту породицу остварују лица код којих је: - неспособност за самосталан живот наступила прије 18-те године живота - утврђена потпуна зависност од помоћи и његе другог лица (I група корисника у складу са Законом о социјалној заштити). Накнада за смјештај у властиту породицу утврђује се у процентуалном износу од 25% од основице, коју чини разлика цијене смјештаја у установу социјалне заштите за лица која потпуно зависе од помоћи другог лица, коју рјешењем утврђује Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске на почетку сваке године и учешћа у трошковима смјештаја корисника права, према Закону о социјалној заштити и обвезника издржавања у складу са Правилником о учешћу у трошковима смјештаја у установу који доноси Министарство здравља и социјалне заштите.

Право на помоћ самохраном родитељу-његоватељу: Право на помоћ самохраном родитељу-његоватељу остварује родитељ дјетета са сметњама у развоју, најдуже до навршене 30. године живота дјетата, које: - има трајно оштећење или обољење због којих је потпуно зависно од помоћи и његе другог лица при задовољавању основних животних потреба, - има потребу за посебном његом на основу налаза и мишљења Првостепене стручне комисије за процјену потреба и усмјеравања дјеце и омладине са сметњама у развоју, - није у могућности да се оспособљава за рад у струци кроз наставак школовања према налазу Првостепене стручне комисије за процјену потреба и усмјеравања дјеце и омладине са сметњама у развоју, - не остварује право на смјештај у установу социјалне заштите, здравствену установу или није остварило право на збрињавање у хранитељску породицу у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите. Право на помоћ самохраном родитељу-његоватељу може остварити родитељ под условом да: 1) је самохрани родитељ 2) има здравствену способност за пружање посебне његе дјетету са сметњама у развоју, 2) није старији од 65 година, 3) је на основу мишљења надлежног органа старатељства подобан за родитеља-његоватеља дјетета са сметњама у развоју, 4) му није одузето родитељско право или пословна способност, 5) није корисник права на помоћ и његу другог лица и личну инвалиднину 6) није корисник права на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу у складу са Законом о дјечијој заштити.

***Право на помоћ родитељу-његоватељу након 30. године живота корисника*:** Право на помоћ родитељу-његоватељу након 30. године живота корисника остварује родитељ лица са сметњама у развоју, након навршене 30. године живота лица, које: 1) има трајно оштећење или обољење због којих је потпуно зависно од помоћи и његе другог лица при задовољавању основних животних потреба, са процентом тјелесног оштећења од 100%, 2) није у могућности да се креће ни уз помоћ ортопедских помагала и коме је за кретање и задовољавање најосновнијих животних потреба неопходна цјелодневна брига и помоћ другог лица, 3) има потребу за посебном његом на основу налаза и мишљења стручне комисије, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите, 4) није оспособљен за рад, 5) не остварује право на смјештај у установу социјалне заштите, здравствену установу или није остварило право на збрињавање у хранитељску породицу, нити остварује право на дневно збрињавање, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите 6) не остварује право на смјештај у властиту породицу у складу са овом Одлуком 7) је било корисник права на накнаду родитељу његоватељу или његоватељу при Јавном фонду за дјечију за заштиту Републике Срспке. Право на помоћ родитељу-његоватељу након 30. године живота корисника може остварити родитељ под условом да: 1) има здравствену способност за пружање посебне његе лицу са сметњама у развоју, 2) није у радном односу 3) је на основу мишљења надлежног органа старатељства подобан за родитеља-његоватеља или његоватеља лица са сметњама у развоју, 4) му није одузето родитељско право или пословна способност, 5) није корисник права рефундација исплаћене накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане његе и бриге о дјетету са сметњама у развоју, 6) није корисник права на помоћ и његу другог лица и личну инвалиднину.

Право на услуге персоналне асистенције: Право на услуге персоналне асистенције остварују пунољетне особе са инвалидитетом: 1. са сензорним и тјелесним оштећењима очуваних интелектуалних способности, која су потпуно зависна од помоћи и његе другог лица (I група корисника) у складу са Законом о социјалној заштити и Правилником о утврђивању способности лица у поступку остваривања права из социјалне заштите и процјене функционалног стања корисника 2. која живе у индивидуалном (породичном) смјештају 3. чији чланови породице не могу обезбиједити помоћ у обављању свакодневних активности инвалидног лица 4. код којих је обављена процјена социјалног статуса, социјалне улоге и потребе корисника (у складу са Правилником о пружању услуге персоналне асистенције).

Право на услугу становања у заједници уз подршку: Право на услугу становања у заједници уз подршку остварују пунољетне особе са инвалидитетом свих категорија, узраста и оба пола. Услуга становања у заједници уз подршку организује се у партнерству ЈУ Центра за социјални рад Невесиње,

Општинске управе Општине Невесиње и Општинске организације Црвеног крста Невесиње. Ова услуга у општини Невесиње још није кренула са примјеном.

***Обезбјеђење огрева*:** Корисници новчане помоћи имају право на обезбјеђење огрева за зиму. Право се реализује исплатом новчаних средстава за куповину огрева. Износ новчаних средстава из претходног става овог члана одређује се у складу са расположивим буџетским средствима зависно од броја корисника права на новчану помоћ у мјесецу у којем се врши исплата и исплаћује се истовремено са новчаном помоћи за тај мјесец.

***Помоћ у збрињавању пунољетних лица након напуштања установа или хранитељских породица*:** Право на помоћ у збрињавању пунољетних лица након напуштања установа или хранитељских породица имају лица која након престанка права на смјештај у установи социјалне заштите или хранитељској породици не посједују имовину и приходе из којих се могу издржавати. Висина помоћи из претходног члана одређена је у висини новчане помоћи утврђене Законом о социјалној заштити за појединца. Ово право остварује се најдуже 1 годину од дана престанка права на смјештај у установу социјалне заштите или у хранитељску породицу.

***Једнократна помоћ у натури*:** Лица, корисници основних права из Закона о социјалној заштити, остварују право на једнократну помоћ у натури под условом да ову помоћ не могу остварити на други начин (хуманитарна помоћ, донације, преко Општинске организације Црвеног крста или на неки други начин). Помоћ се додјељује једном годишње и састоји од хигијенског и прехрамбеног пакета.

***Услуге јавне кухиње*:** Услуге јавне кухиње остварују корисници права на новчану помоћ и друга лица у стању социјалне потребе под следећим условима: - Да укупни мјесечни приходи породичног домаћинства не прелазе износ најниже плате у Републици Српској - Да се налазе у евиденцији Центра као корисници основних или проширених права - Да нису у могућности или немају услове да сами спремају оброке - Да чланови породице или појединац нису у радном односу.

***Здравствено осигурање*:** Здравствено осигурање на терет општине Нвесиње, а у складу са Законом о здравственом осигурању, имају лица са пребивалиштем на подручју Општине која по другом основу не могу остварити ово право. Поступак регулисања здравственог осигурања из претходног става, води надлежно одјељење за општу управу општине Невесиње .

***Накнада трошкова сахране*:** У Буџету Општине Невесиње обезбјеђују се средства за накнаду трошкова сахране за следећа умрла лица: 1. кориснике новчане помоћи по Закону о социјалној заштити, 2. лица умрла на територији Општине Невесиње са непознатим пребивалиштем или непознатим идентитетом, 3. лица са пребивалиштем на подручју Општине Невесиње која немају сроднике који су, у складу са законом, била дужна да их издржавају, или имају сроднике који нису у могућности сносити трошкове сахране.

Дјечија заштита

Права из система дјечје заштите остварују се у складу са Законом о дјечјој заштити који је објављен у Службеном гласнику Републике Српске, број 114/17 од 22.12.2017. године и ступио на снагу 01.01.2018. године, Законом о измјенама и допунама Закона о дјечјој заштити, који је објављен у Службеном гласнику Републике Српске, број 122/18 од 29.12.2018. године и ступио на снагу 01.01.2019. године, и Законом о измјенама и допунама Закона о дјечјој заштити, који је објављен у Службеном гласнику Републике Српске, број 107/19 од 19.12.2019. године и ступио на снагу 01.01.2020. године.

Дана, 01.01.2022. године на снагу је ступио Закон о измјенама и допунама Закона о дјечјој заштити, објављен у Службеном Гласнику Републике Српске, број: 119/21, 9/25 и 45/25.

Права из дјечје заштите према члану 10. Закона о дјечјој заштити (у даљем тексту: Закон) су:

1. Помоћ за опрему новорођенчета
2. Матерински додатак
3. Додатак на дјецу
4. Рефундација накнаде плате за вријеме коришћења породиљског одсуства
5. Рефундација накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане његе дјетета до три године живота
6. Рефундација накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане његе и старања о дјетету са сметњама у развоју
7. Задовољавање развојних потреба дјеце
8. Пронаталитетна накнада за трећерођено и четворођено дијете
9. Накнада родитељу-његоватељу или његоватељу

Додатак на дјецу

Додатак на дјецу остварује мајка или друго лице у складу са Законом за прво, друго, треће и четврто дијете у породици у зависности од материјалног положаја породице, распореда рођења и узраста дјеце.

Право на додатак на дјецу остварује се до навршених 15 година живота дјетета уколико се налази на редовном школовању.

Независно од материјалног положаја и без обзира на ред рођења дјетета право на додатак на дјецу се остварује за дјецу и то:

- дијете под старатељством, најдуже до 18 година живота;
- дијете које остварује право на додатак за помоћ и његу другог лица по рјешењу надлежног органа, до навршених 18 година, а уколико је на редовном школовању најдуже до 26 године живота;
- дијете чији родитељ односно усвојитељ остварује право на новчану помоћ по рјешењу надлежног органа, до навршених 18 година живота, а уколико је на редовном школовању најдуже до 26 године живота;
- дијете узраста до три године, уколико је дјетету према налазу овлашћеног доктора медицине потребна појачана његa;
- дијете којем је стручна комисија, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите, утврдила да се ради о дјетету са оштећењем или обољењем: вида, слуха, говорно-гласовне комуникације, са тјелесним оштећењем, односно хроничним обољењем, са интелектуалним оштећењем, са психичким поремећајем, односно обољењем или са другим оштећењем или обољењем које доводи до потешкоћа у психомоторном и сензомоторном развоју до навршених 18 година.

Висина додатка на дјецу за 2024. годину износи:

· за прво, друго и четврто дијете - 117,18 КМ

· за треће дијете - 169,26 КМ

· за дјецу која право остварују независно од материјалног положаја и без обзира на ред рођења - 208,32 КМ

Материјални услови (мјесечни приходи по члану породице) - цензуси за остваривање права на додатак на дјецу, не смију прелазити износе:

· за породицу са првим и другим дјететом - 140,00 КМ

· за породицу са троје дјеце - 147,00 КМ

· за породицу са четворо дјеце - 161,00 КМ.

Каталошка вриједност процијењене покретне имовине (аутомобил, радна машина и др.) не смије прелазити износ од 9.100,00 КМ.

Основицу за утврђивање висине права из члана 14, 22. и 36г. овог закона, као и основицу за утврђивање висине цензуса из члана 25. овог закона, почев од 2024. године, утврђује одлуком Влада Републике Српске у проценту од најниже плате у претходној години.

Документацију за преиспитивање услова за остваривање права на додатак на дјецу потребно је поднијети у периоду назначеном у рјешењу о остваривању права.

Захтјев за остваривање права на додатак на дјецу и преиспитивање условаза остваривање истог, уз потребну документацију, подноси се на Обрасцу ДД-1. Захтјев за остваривање права подноси се пословници ЈУ Јавног фонда за дјечију заштиту на чијем подручју подносилац захтјева има пребивалиште, односно сталну или привремену дозволу за боравак странаца.

Задовољавање развојних потреба дјеце

Право на задовољавање развојних потреба дјеце реализује се непосредним пружањем услуга и подршке дјеци кроз одговарајуће пројекте утврђене програмом рада Фонда и то:

- пројекат "Социјализација дјеце Републике Српске" реализује се у сарадњи са ресорним Министарством здравља и социјалне заштите Републике Српске пружањем услуга директно дјеци, чиме се подстиче њихов развој са циљем социјализације и адекватнијег функционисања у оквиру вршњачке групе и друштва у цјелини, као и подршка породици у остваривању њене социјализаторске улоге. Пројекат се реализује на морској обали, у Омладинском хостелу "Ужице" у Бечићима, општина Будва, Република Црна Гора. Циљне категорије дјеце Пројекта су дјеца из свих градова и општина Републике Српске чије је задовољавање развојних потреба отежано неповољним социјалним, материјалним, здравственим проблемима те психофизичким сметњама и инвалидитетима, узраста од шест до 15 година, односно 18 за дјецу са сметњама у развоју, инвалидитетима и хроничним обољењима.
- подршка манифестацијама, пројектима и акцијама од општег интереса за дјецу реализује се као активност посвећена дјеци и ширег је друштвеног значаја, а иста је препознатљива као: међународни дан дјетета, дјечији фестивали, округли столови, спортска и такмичења у области посебних талената, промоција рађања и здравог родитељства и др. Наведене активности се реализују у сарадњи са Министарством здравља и социјалне заштите и другим институцијама, у складу са усвојеним Програмом активности манифестације, као што је нпр. "Дјечија недеља", која се обиљежава у првој недељи октобра.
- програм суфинансирања боравка у предшколској установи дјеце без родитељског старања и дјеце са сметњама у развоју. Влада Републике Српске је у току 2020. године донијела одлуку о покретању пројекта суфинансирања боравка у предшколској установи дјеце без родитељског старања и дјеце са

сметњама у развоју, те је с тим у вези чланом 33. Закона о измјенама и допунама Закона о предшколском васпитању и образовању, којим је измијењен члан 99. Закона, прописано је да ће ЈУ Јавни фонд за дјечију заштиту обезбјеђивати накнаду за суфинансирање боравка у предшколској установи за одређене категорије дјеце, на терет средстава за задовољавање развојних потреба дјеце. Процедура остваривања права за накнаду предшколским установама по овом основу, усаглашена је Споразумом о сарадњи између Фонда и Министарства просвјете и културе Републике Српске.

Пронаталитетна накнада за трећерођено и четворођено дијете

Ово право остварује мајка или друго лице у складу са законом које има пребивалиште у Републици, најмање годину дана прије рођења дјетета.

Право остварује мајка за свако трећерођено и четворођено дијете без обзира на материјални статус породице и мјесто рођења дјетета.

Право може остварити мајка или друго лице у складу са Законом које је страни држављанин, под условом да:

- има стални или привремени боравак у Републици најмање годину дана прије рођења дјетета.
- да је дијете рођено на територији Републике ;
- да у држави чији је држављанин није корисник права по овом основу.

Изузетно, ово право може остварити мајка која има пребивалиште у Републици, ако отац дјетета има пребивалиште у Републици најмање годину дана прије рођења дјетета.

Ово право се остварује у једнократном новчаном износу и то:

- за трећерођено дијете у износу од 600,00 КМ;
- за четворођено дијете у износу од 450,00 КМ.

Захтјев за остваривање права подноси се у року од годину дана од дана рођења дјетета на Обрасцу Ф34 са потребном документацијом.

Захтјев за остваривање права подноси се пословници ЈУ Јавног фонда за дјечију заштиту на чијем подручју подносилац захтјева има пребивалиште, односно стални или привремени боравак.

Право на накнаду родитељу- његоватељу или његоватељ

Право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу може да оствари један од родитеља дјетета са сметњама у развоју најдуже до 30. године живота дјетета, које:

- има трајно оштећење или обољење због којих је потпуно зависно од помоћи и његе другог лица при задовољавању основних животних потреба, са процентом тјелесног оштећења од 100%,
- има потребу за посебном његом на основу налаза и мишљења стручне комисије, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите,
- није у могућности да се оспособљава за рад у струци кроз наставак школовања, према налазу стручне комисије, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите,
- не остварује право на смјештај у установу социјалне заштите, здравствену установу или није остварило право на збрињавање у хранитељску породицу, нити остварује право на дневно збрињавање, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите.

Уколико у породици има двоје или више дјеце која испуњавају наведене услове, право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу може остварити самохрани родитељ ако је незапослен, односно један од незапослених чланова породице са којим родитељ и дјеца живе у домаћинству у висини накнаде за једно дијете.

Изузетно, уколико је самохрани родитељ запослен а има двоје или више дјеце која испуњавају наведене услове, право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу може остварити незапослени члан породице са којим родитељ и дјеца живе у домаћинству у висини накнаде за једно дијете.

Уколико у породици има двоје или више дјеце која испуњавају наведене услове, право на накнаду родитељу- његоватељу или његоватељу могу остварити оба родитеља ако су незапослена.

Изузетно, уколико у породици има двоје или више дјеце која испуњавају наведене услове, право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу може остварити један родитељ за једно дијете уколико је други родитељ запослен.

Уколико је двоје или више дјеце која испуњавају наведене услове, одлуком надлежног органа повјерено једном родитељу, право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу може остварити и један од незапослених чланова породице са којим дјеца и родитељ живе у домаћинству.

Незапосленом брачном или ванбрачном супружнику родитеља дјетета које испуњавају наведене услове, са којим дијете живи у домаћинству, умјесто родитељу, може се признати право на накнаду родитељу-његоватељу или његоватељу.

Родитељ-његоватељово право може остварити ако није старији од 65 година и ако је незапослено лице, здравствено способан да пружи посебну његу дјетету са сметњама у развоју, затим да је према

мишљењу органа старатељства подобан за пружање посебне његе дјетету, те остале услове прописане Законом.

Висина накнаде за родитеља-његоватеља или његоватеља утврђује се у износу од 100% основице из члана 21. Закона - основице коју одлуком утврђује Влада Републике Српске.

Висина накнаде за родитеља-његоватеља или његоватеља утврђује се у износу од 100% од основице из члана 21. Закона о дјечијој заштити.

Основицу за утврђивање висине права из члана 14, 22. и 36г. овог закона, као и основицу за утврђивање висине цензуса из члана 25. овог закона, почев од 2024. године, утврђује одлуком Влада Републике Српске у проценту од најниже плате у претходној години. Накнада на име овог права, у складу са напријед наведеним, за 2024. годину износи 651,00 КМ.

За остваривање и преиспитивање услова за остваривање права из дјечије заштите, умјесто Центру за социјални рад / служби социјалне и дјечије заштите, како је била раније пракса, корисници се обраћају пословницама ЈУ Јавног фонда за дјечију заштиту, у мјесту пребивалишта.

Сходно одредбама Закона о измјенама и допунама Закона о дјечијој заштити ЈУ Јавни фонд за дјечију заштиту („Службени гласник Републике Српске“, број: 107/19) је извршио измјене у својој организационој структури. Крајем 2020. године формиране су филијале и пословнице широм Републике Српске, чиме се заокружио поступак преузимања надлежности у спровођењу првостепеног поступка од стране Фонда. Корисници из општине Невесиње права из дјечије заштите остварују директно у филијали Фонда општине Невесиње умјесто путем Центра за социјални рад Невесиње.

Права из дјечије заштите према Закону су:

- Помоћ за опрему новорођенчета,
- Матерински додатак,
- Додатак за дјецу,
- Рефундација накнаде плате за вријеме кориштења породиљског одсуства,
- Рефундација плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане његе дјетета до три године живота,
- Рефундација накнаде плате за вријеме рада са половином пуног радног времена ради појачане његе и старања о дјетету са сметњама у развоју
- Задовољавање развојних потреба дјеце
- Пронаталитетна накнада за треће рођено и четврто рођено дијете
- Накнада родитељу – његоватељу или његоватељу

Право на рефундацију исплаћене накнаде плате за рад са половином пуног радног времена ради појачане његе и бриге о дјетету са сметњама у развоју има корисник права на рефундацију за једног од родитеља дјетета са сметњама у развоју, односно, усвојитеља или лица коме је надлежни орган старатељства повјерио дијете на бригу и његу, које није смјештено у здравствену или социјалну установу.

У циљу ***задовољавања развојиних потреба дјеце*** пројектом „Социјализација дјеце Републике Српске“ који Фонд дјечије заштите Републике Српске заједно са Центрима за социјални рад реализује дуги низ година обухваћена су и дјеца из маргинализираних група грађана, па тако и дјеца са инвалидитетом и потешкоћама у развоју. Овај вид пројекта показује значајне резултате. Сваке године се организује њихов бесплатан боравак у хетерогеној групи на мору уз стручну мултидисциплинарну подршку (у Бечићима).

Право на пронаталитетну накнаду за треће рођено и четврто рођено дијете остварује мајка са пребивалиштем у Републици Српској, без обзира на материјални статус породице и мјесто рођења дјетета. Ово право се исплаћује у једнократном износу од 600 КМ за треће рођено дијете и у износу од 450 КМ за четврто рођено дијете.

Накнада родитељу –његоватељу или његоватељу је потпуно ново право прописано Законом о измјенама и допунама Закона о дјечијој заштити. Може да га оствари један од родитеља дјетета са сметњама у развоју најдуже до 30 године живота дјетета, које:

- има трајно оштећење или обољење због којих је потпуно зависно од помоћи и његе другог лица при задовољавању основних животних потреба, са процентом тјелесног оштећења од 100%,
- није у могућности да се креће ни уз помоћ ортопедских помагала и коме је за кретање и задовољавање најосновнијих животних потреба неопходна цјелодневна брига и помоћ другог лица,
- има потребу за посебном његом на основу налаза и мишљења стручне комисије, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите,
- није у могућности да се оспособљава за рад у струци кроз наставак школовања,

- не остварује право на смјештај у установу социјалне заштите, здравствену установу или није остварило право на збрињавање у хранитељску породицу, нити остварује право на дневно збрињавање, у складу са законом којим се уређује област социјалне заштите.

Висина накнаде за родитеља-његоватеља или његоватеља утврђује се у износу од 100% основице из члана 21. Закона - основице коју одлуком утврђује Влада Републике Српске.

Висина накнаде за родитеља-његоватеља или његоватеља утврђује се у износу од 100% од основице из члана 21. Закона о дјечјој заштити.

Основицу за утврђивање висине права из члана 14, 22. и 36г. овог закона, као и основицу за утврђивање висине цензуса из члана 25. овог закона, почев од 2024. године, утврђује одлуком Влада Републике Српске у проценту од најниже плате у претходној години. Накнада на име овог права, у складу са напријед наведеним, за 2024. годину износи 651,00 КМ.

Мјере пронаталитетне политике на нивоу општине Невесиње

Начелник општине још 2010. године усвојио је Одлуку о накнади за треће и свако наредно рођено дијете („Службени гласник општине Невесиње“ 6/10). Према истој право на награду остварује свако треће и свако наредно рођено дијете у породици. Награда се разликује у висини одобрених средстава по реду рођења као и уколико се ради о близанцима или тројкама.

У 2023. години Скупштина је усвојила Одлуку о расподјели новчаних средстава за помоћ дјеци која похађају подручна одјељења основне школе „Ристо Пророковић“ Невесиње до V (петог) разреда („Службени гласник општине Невесиње“ 9/23). Услов за остваривање финансијске помоћи јесте да дијете похађа наставу у једном од подручних одјељења О.Ш. „Ристо Пророковић“ Невесиње, до петог разреда. Исплата се врши мјесечно, 10 мјесеци, по 100,00 КМ.

Скупштина општине Невесиње на 12. редовној сједници, 2025. године, усвојила је Одлуку о додјели новчане награде за прворођену бебу у календарској години („Службени гласник општине Невесиње“ 16/25). Награда за прворођену бебу у години износи 1.000,00 КМ.

Преглед мјера на нивоу Општине Невесиње из области здравства

Општине Невесиње додјељује једнократне новчане помоћи за суфинансирање вантјелесне оплодње . Цјелокупан поступак се реализује у сарадњи са Удружењем „Бебе“ Требиње. Поред опште документације коју је потребно да сваки пар, чије је пребивалиште у Невесињу, достави, досзтавља се и медицинска документације путем које се цијени да ли пар улази у процес ВТО, након чега се одобравају средства. Током године брачни пар може једном повући средтва за ВТО. Средства се уплаћују Удружењу које исплаћује брачном пару на жиро рачун.

Општина Невесиње сваке године планира средства у буџету на име ВТО, те је важно овде напоменути, да неовисно о планираним буџетским средствима, ниједан захтјев за вантјелесну оплпдњу није одбијен.

Приступачност

Проблем приступачности и доступности услуга у заједници се посматра са два аспекта: физичка и информациона приступачност.

Што се тиче ***физичке приступачноти***, постоје многи проблеми са којима се суочавају лица са инвалидитетом која живе на подручју општине Невесиње. Иако се ради на прилагођавању при реконструкцији и градњи улица и даље је потребно радити на њиховом прилагођавању према стандардима градње и универзалном дизајну.

Када је у питању приступачност јавних установа: шалтер сала Општинске управе општине Невесиње, ЈУ Центар за културу „Небојша Глоговац“, ЈУ Центар за информисање и културу , Хитна помоћ ЈЗУ Дома здравља, ЈЗУ Дом здравља Невесиње, ЈЗУ Општа Болница Невесиње, Спортска дворана, О.Ш. и С.Ш.Ц. (улази у зграду) су архитектонски прилагођене лицима са инвалидитетом.

С друге стране, са проблемом архитектонских баријера лица са инвалидитетом се суочавају на прилазима и унутар зграда (спрат, тоалети): Центра јавне безбједности Невесиње, Основног суда, Поштама Српске, Центар за социјални рад општине Невесиње, Електродистрибуције, Пореске управе, свим одјељењима општинске управе, изузев Одјељења за прсторно уређење и стамбено- комуналне послове које има приступачност, угоститељских објеката и адвокатских канцеларија.

Када су у питању школски објекти, већина има архитектонску приступачност на самом улазу у објекат, док су учионице које се налазе на вишим спратовима архитектонски неприступачне.

Додатни проблеми са којима се сусрећу лица са инвалидитетом су: непостојање приступачног градског превоза, такси службе, звучне сигнализације и тактилних трака на тротоарима за кретање слијепих лица на свим семафорима (постоји свјетлосна сигнализација код ЈУ О.Ш. ,,Ристо Пророковић” Невесиње и С.Ш.Ц. Алекса Шантић Невесиње).

Сви претходно наведени проблеми воде ка системском социјалном искључивању ове рањиве категорије. Постоји исказана потреба да Општинска управа у наредном периоду предузме адекватне мјере и у сарадњи са организацијама цивилног друштва, системски ријеши проблем физичке неприступачности јавних објеката и одређених услуга.

На основу члана 29. став (5) Закона о основама безбједости саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини (,,Службени гласник БиХ", бр. 6/06, 75/06, 44/07, 84/09, 48/10, 18/13, 8/17, 89/17, 9/18 И 46/23, 88/23 И 35/26) и Допуне Закона о основама безбједости саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини (,,Службени гласник БиХ", бр. 46/23), министар комуникација и транспорта Босне и Херцеговине донио је Правилник о обиљежавању возила којим управља лице са оштећеним екстремитетима или којим се превози лице са инвалидитетом 100%. (,,Службени гласник БиХ", број 31/25).

Овим Правилником уређује се начин и поступак обиљежавања возила којима управља лице са оштећеним екстремитетима, битним за управљање возилом или којим се превози лице са инвалидитетом 100% или којим се превозе чланови удружења лица са инвалидитетом, изглед знака којим се обиљежавају ова возила, поступак издавања знака, постављање и коришћење знака, период важења и вођење евиденција.

Према подацима ЈП Комус Невесиње, која управља паркинг мјестима, укупан број паркинг мјеста за паркирање возила у Невесињу, која су на јавној површини и гдје се врши контрола и наплата паркинга је 136 (122 зона 1, 8 мјеста 0 зона и 6 паркинг мјеста за ОСИ). У односу на тај број укупан број паркинг мјеста која су означена за возила која користе лица са инвалидитетом, која се не наплаћују, а налазе се на јавној површини је 6 с тим да када се узму у обзир паркинг мјеста на површини која је у приватној својини (испред Болнице Невесиње, Центра за социјални рад, тржни центри) тај број је већи и износи укупно 10.

Што се тиче проблема ***информационе приступачности***, те доступности говорних и писаних информација, посебно су изражени код лица са сензорним оштећењем (лица која користе Брајево писмо, звучне снимке, крупнију штампу, титлован текст, знаковни језик). Тако нпр. званична интернет страница општине Невесиње, као ни интернет странице других институција нису доступне за кориснике говорних софтвера (најчешће лица оштећеног вида). Неопходно је дјеловати и унаприједити садашње стање користећи досадашње анализе које су рађене на ту тему, али и консултујући стручна лица са инвалидитетом како би дизајнери страница уважили и уградили стандарде и принципе који омогућавају потпуну приступачност информација за лица са инвалидитетом.

Непостојање службе тумача знаковног језика додатно отежава комуникацију и проток информација између глувих лица и осталих грађана, али и коришћења јавних услуга што их ставља у неравноправан и дискриминишући положај.

Информативни садржаји који се презентују широј јавности путем јавних медија нису прилагођени лицима са инвалидитетом (са оштећењем вида и слуха, те менталним оштећењем), а по Закону сви медији су дужни (не само јавни) емитовати одређени проценат садржаја намијењених популацији лица са инвалидитетом, те прилагодити праћење свих садржаја потребама лица оштећеног слуха (знаковни језик и/или титлован текст). До сада само Јавни сервис Републике Српске (РТРС) емитује поједине програме на знаковном језику као што су Српска данас, Јутарњи дневник, поједине дјечије емисије и емисије о кућним љубимцима.

7. ВИЗИЈА

Стварање заједнице једнаких права и једнаких могућности за све грађане.

8. МИСИЈА

Локални план акције у области инвалидности је инструмент институционалног задовољавања потреба лица са инвалидитетом у општини Невесиње, без дискриминације, поштивајући међународне и домаће законске прописе.

9. ПРИОРИТЕТНЕ ОБЛАСТИ

- **9.1. Подизање свијести**
- **9.2. Приступачност**
- **9.3. Независан живот и укључивање у заједницу**
- **9.4. Здравствена заштита**
- **9.5. Учешће у културном животу, рекреацији, разоноди и спорту**

9.1. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ: Подизање свијести (члан 8.)

1. Државе потписнице се обавезују да усвоје хитне, ефикасне и одговарајуће мјере како би:

(а) подизање свијести читавог друштва, укључујући и на нивоу породице, о особама са инвалидитетом, као и унапређење поштовања њихових права и достојанства;
(б) борба против стереотипа, предрасуда и штетних пракси према особама са инвалидитетом у свим областима живота, укључујући и оне засноване на полу и старости;
(ц) подизање свијести о способностима и доприносу особа са инвалидитетом.

2. Мјере за постизање наведених циљева обухватају:
(а) покретање и одржавање ефикасних кампања за подизање свијести јавности осмишљених да:
(и) подстицати спремност да се прихвате права особа са инвалидитетом;
(ии) промовишу позитиван поглед на особе са инвалидитетом и већи ниво друштвене свијести особа са инвалидитетом;
(иии) промовише препознавање вештина, заслуга, способности и допринос особа са инвалидитетом на радном мјесту и тржишту рада;
(б) подстицати развој ставова који поштују права особа са инвалидитетом на свим нивоима образовног система, укључујући сву дјецу од најранијег узраста;
(ц) подстицање свих средстава јавног информисања за приказивање особа са инвалидитетом у складу са циљевима ове конвенције;
(д) промовисање програма обуке за подизање нивоа свијести о особама са инвалидитетом и њиховим правима.

Ниво свијести друштва, институција власти, приватног сектора, медија, локалних заједница и свих других актера, о правима и могућностима лица са инвалидитетом је на веома ниском нивоу. Лица са инвалидитетом врло често нису у могућности остварити своја права и/или су им та права ускраћена због недостатка информација и недовољно развијене свијести усљед чега се лица са инвалидитетом посматрају као „проблем" који је потребно ријешити и који представља терет цјелокупног друштва. Лица са инвалидитетом, углавном, се посматрају као пасивни дио друштва и као „медицински" проблем који је потребно ријешити у оквиру институција, те су због тога ускраћени за равноправан приступ као и остали грађани у друштву. Недостатак и/или недовољно развијена свијест о правима и могућностима лица са инвалидитом има за узрок посљедицу да су лица са инвалидитетом изложена дискриминацији и неједнаком третману приликом остваривања права на здравствену заштиту, запошљавање, образовање, превоз, итд.

Активности на подизању свијести о правима и могућностима лица са инвалидитетом, углавном, се проводе путем кампања организованих од стране организација ових лица и имају за циљ побољшање општег статуса ове популације. Иако је на подручју општине Невесиње постигнут одређени напредак у подизању свијести доносиоца одлука о правима и могућностима лица са инвалидитетом, проблем и даље представља однос према њима, који је још израженији у руралним срединама, те је потребно учинити додатне напоре на остваривању њихове равноправности. С тим у вези, неопходно је осигурати сталне програме за подизање капацитета и нивоа свијести превасходно јавних институција надлежних за остваривање права лица са инвалидитетом, али и представника медија, организација лица са инвалидитетом и цјелокупног друштва о потреби за унапређењем поштовања и остваривања права лица са инвалидитетом. Питање подизања свијести о правима и могућностима лица са инвалидитетом потребно је уврстити у све програме и акцијске планове развоја локалних заједница, чиме ће се предуприједити и у великој мјери ублажити негативни ставови према лицима са инвалидитетом.

Закључци и препоруке УН Комитета: Подизање свијести (члан 8.)

- Комитет је забринут због недостатка информација о локалним и националним кампањама, програмима за подизање свијести и обукама за особље јавних и приватних медија, као и о томе је ли текст Конвенције доступан на знаковним језицима.
- Комитет препоручује да држава чланица Конвенцију преведе на знаковне језике и организује обуке за јавне и приватне медије о томе како лица са инвалидитетом треба приказивати да би се елиминисали негативни стереотипи и предрасуде према њима.
- Комитет такође препоручује да држава чланица предузме ефикасне и редовне кораке, у смислу подизања свијести међу члановима парламената и владиним званичницима на националном и локалном нивоу, као и да ажурира план и програм образовања архитеката о правима лица са инвалидитетом.

9.1. ПОДИЗАЊЕ СВИЈЕСТИ

Циљ: Обезбјеђење усвајања и провођења дјелотворних и одговарајућих мјера у сврху подизања свијести цјелокупног друштва о правима и могућностима лица са инвалидитетом кроз програме који имају за циљ унапређење поштовања права и достојанства лица са инвалидитетом на нивоу локалних заједница.

Мјере / Кораци	Активности	Носиоци активности	Временски оквир	Потребни ресурси
1. Спровести програме подизања свијести и обуке запослених у Управи општине Невесиње и јавним институцијама на локалном нивоу које пружају услуге лицима са инвалидитетом, а који се прије свега односе на начин перцепције права и могућности лица са инвалидитетом, „политички“ коректном говору у обраћању према лицима са инвалидитетом, односу који се заснива на поштовању достојанства, једнаких могућности и поштовања права лица са инвалидитетом	1.1.Одржавање тематских семинара и тренинга; 1.2. Припрема, штампа и дистрибуција промотивних материјала, приручника.	1.1-1.2. Центар за координацију, ко је ово Општинска управа општине Невесиње, и јавне установе и институције	1.1-1.2. 2026. и континуирано	1.1-1.2. Особље, простор, материјална и финансијска средства
2. Осигурати провођење програма подизања свијести код лица са инвалидитетом, организација које их представљају и чланова породица лица са инвалидитетом како би могле учествовати при изради докумената везаних за лица са инвалидитетом.	2.1. Одржавање семинара и радионица; 2.2. Припрема, штампа и дистрибуција промотивних материјала; 2.3. Упознавање лица са инвалидитетом са технологијама које могу користити у свакодневном животу.	2.1-2.3. Удружење МС, Центар за координацију, удружења родитеља дјеце са сметњама у развоју и друга удружења	2.1-2.3. Друга половина 2026. и континуирано	2.1-2.3. Особље, простор, материјална и финансијска средства
3. Додатно подићи капацитете и укључити представнике медијских кућа у процесу подизања свијести шире јавности о правима и могућностима лица са инвалидитетом снимањем и емитовањем емисија, прилога, текстова о успјесима и доприносу који дају лица са инвалидитетом у развоју локалних заједница, и то у приступачном формату (тумач знаковног језика, титл итд.).	3.1.Организација и извођење састанака са представницима медија и потписивање споразума о сарадњи са медијским кућама; 3.2. Одржавање курсева знаковног језика; 3.3..Истраживање о приступачности и присуству информација на Web страницама општине Невесиње за лица са инвалидитетом.	3.1-3.3. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, удружења лица са инвалидитетом, медији	3.1-3.3. 2026. и континуирано	3.1-3.3. Особље, простор, материјална и финансијска средства

4. Осигурати да информације намијењене општој популацији, те информације о правима лица са инвалидитетом и раду организација/коалиција које их представљају, буду постављене на званичној Web страници Општине Невесиње и другим нивоима локалне власти, у приступачним облицима које могу користити лица са инвалидитетом	4.1.Доношење одговарајућих одлука да се Web страница општине Невесиње редизајанира за потребе лица са инвалидитетом; 4.2.Обука о дизајнирању и кориштењу приступачних садржаја Web страница; 4.3.Уношење података и информација на Web страницу Општине Невесиње у континуитету, а релевантних за лица са инвалидитетом; 4.4. На Web страници Општине Невесиње планирати простор за комуникацију грађана - лица са инвалидитетом и представника власти у приступачном формату.	4.1-4.4. Општинска управа општине Невесиње, јавне установе на локалном нивоу, удружења лица са инвалидитетом	4.1-4.4. 2026. и континуирано	4.1-4.4. Особље, материјална и финансијска средства
5. Акције упозоравања за непрописно паркирана возила на мјестима предвиђеним за паркирање лица са инвалидитетом	5.1.Организовање и емитовање телевизијске и радио емисије; 5.2. Спровођење заједничких акција и мјера, израда механизама представника лица са инвалидитетом заједно са ЦЈБ Невесиње, а ради поштивања законских прописа и спречавања злоупотреба.	5.1-5.2. Удружење МС, Центар за координацију, удружења лица са инвалидитетом, медији, ЦЈБ Невесиње.	5.1-5.2. 2026. и континуирано	5.1-5.2. Особље, материјална и финансијска средства
6. Вршити континуирано информисање јавности, те промоцију рада и услуга Дневног центра за дјецу и омладину са инвалидитетом	6.1. Штампање брошура и информативних материјала у формату приступачном за лица са инвалидитетом.	6.1. ЈУ Центар за социјални рад Невесиње, удружења лица са инвалидитетом	6.1. 2026. и континуирано	6.1. Особље, материјална и финансијска средства
7. Промоција у јавности позитивних пракси лица са инвалидитетом у свим областима друштвеног живота и рада	7.1. Емитовање позитивних прича и других емисија и прилога путем електронских и штампаних медија; 7.2. Размјена знања и искустава из праксе на округлим столовима, радионицама конференцијама, путем друштвених мрежа.	7.1-7.2. Организације и институције које образују, запошљавају лица са инвалидитетом, медији	7.1-7.2. 2026. и континуирано.	7.1-7.2. Особље, материјална и финансијска средства

9.2 ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ: Приступачност (члан 9.)

1. Како би омогућиле особама са инвалидитетом да живе самостално и у потпуности учествују у свим областима живота, државе потписнице ове конвенције ће предузети одговарајуће мјере да обезбједе њихов приступ, на равноправној основи са другим лицима, изграђеном окружењу, превозу, информације и комуникације, укључујући информационе и комуникационе технологије и системе, као и другу опрему, просторе и услуге намјењене јавности, како у урбаним тако и у руралним срединама. Те мјере, које укључују идентификацију и уклањање препрека и баријера приступачности, односе се, између осталог, на:

(а) зграде, путеве, транспорт и друге затворене и отворене просторе, укључујући школе, стамбене зграде, здравствене установе и радна мјеста;

(б) информационе, комуникационе и друге услуге, укључујући електронске услуге и хитне службе.

2. Државе потписнице ће такође предузети одговарајуће мјере да:

(а) развој, ширење и праћење примјене минималних стандарда и смјернице за приступачност простора и услуга отворених или намјењених јавности;

(б) обезбјеђивање да приватна правна лица која пружају просторе, објекте и услуге отворене или намјењене јавности узму у обзир све аспекте приступачности за особе са инвалидитетом;

(ц) пружање обуке свим релевантним субјектима и актерима о питањима приступачности са којима се суочавају особе са инвалидитетом;

(д) обезбјеђивање знакова на Брајевом писму и, у лако читљивом и разумљивом облику у зградама и другим просторима отвореним за јавност;

(е) обезбјеђивање облика личне помоћи и посредника, укључујући водиче, читаоце и тумаче за знаковни језик, како би се олакшао приступ јавним објектима и просторима отвореним за јавност;

(ф) промовисање других одговарајућих облика помоћи и подршке особама са инвалидитетом, како би се обезбједио њихов приступ информацијама;

(г) промовисање приступачности нових информационих и комуникационих технологија и система, укључујући интернет, особама са инвалидитетом;

(х) промовисање дизајна, развоја, производње и дистрибуције доступних информационих и комуникационих технологија и система у раној фази, тако да ове технологије и системи постану доступни уз минималне трошкове;

Питање приступачности представља један од најважнијих предуслова за пуну друштвену интеграцију лица са инвалидитетом. Осим проблема уклањања архитектонских баријера и омогућавања физичког приступа лицима са инвалидитетом услугама и програмима подршке у заједници, лица са инвалидитетом се још увијек суочавају са великим изазовима у приступу информацијама у формама које су доступне за различите категорије лица са инвалидитетом. Иако је на подручју општине Невесиње у претходном периоду пуно тога већ учињено по питању уклањања архитектонских баријера у смислу прилагођавања постојећих градских улица, још увијек постоје велике потешкоће у доступности јавних објеката и служби у којима лица са инвалидитетом, заједно са другим грађанима, остварују своја основна права и примају услуге.

Када је у питању приступачност јавних установа, осим шалтер сале општине Невесиње, ЈУ за информисање, Центра за културу, Дома здравља, ЈУ Болница Невесиње, спортске дворане, већина других објеката је само дјелимично или уопште није ријешила питање приступачности за лица са инвалидитетом. Ту највећу важност свакако имају објекти Поште, ПИО, МУП ЦЈБ Невесиње, Филијала фонда здравственог осигурања, Основног суда, итд. По питању школских објеката архитектонске баријере су уклоњене само на улазу у објекат док су

учионице које се налазе на вишим спратовима, у цијелости неприступачне за лица са инвалидитетом. Проблеми су нарочито изражени по питању приступа информацијама у форматима који су доступни слијепим и слабовидим лицима те лицима са оштећењем слуха.

Закључци и препоруке УН Комитета: Приступачност (члан 9.)

***Комитет је забринут*:**

Због непостојања свеобухватне стратегије о приступачности и усклађеног законодавства на свим нивоима с ефикасним санкцијама, као и због тога што је пријављено да је већина јавних зграда и институција, а нарочито оних које пружају услуге јавне правне помоћи и/или услуге за лица са инвалидитетом, као и услуга јавног превоза неприступачна. Такође је забринут због тога што услуге електронских масовних медија нису доступне у облику приступачном лицима са инвалидитетом.

Комитет препоручује да држава чланица:

(а) донесе свеобухватну стратегију о приступачности као и акциони план с одговарајућим буџетом, ефикасним механизмом праћења и мјерама за уклањање баријера, уз примјенљиве и ефикасне санкције у случају непоштивања;

(б) промовише универзални пројект за све зграде, јавне службе и јавни превоз;

(ц) осигурати доступност информација и медија за друштвене комуникације, са посебном пажњом на електронске медије;

(д) у буџетима на свим нивоима власти, а нарочито у локалним заједницама, осигурати средства за обезбјеђење потребних мјера приступачности, као што су прилагођавање објеката јавне намјене и провођење сталног мониторинга примјене стандарда приступачности, обезбјеђивање услуга гестовног превођења, израда натписа и материјала на Брајевом писму, доступност информација и комуникација, итд...

9.2. ПРИСТУПАЧНОСТ

Циљ: Лицима са инвалидитетом осигурати несметан приступ животном окружењу, средствима јавног превоза, институцијама, услугама, системима комуникације и информација у складу са њиховим потребама поштујући стандарде приступачности и принципе универзалног дизајна.

Мјере/ кораци	Активности	Носиоци активности	Временски оквир	Потребни ресурси
1. Дефинисати листу и направити план приоритетних објеката на којима је потребно извршити физичко прилагођавање за лица са инвалидитетом са дефинисаним роковима, потребним средствима, одговорним институцијама, и планом уклањања архитектонских, информационих и комуникационих баријера, те начином праћењам, провођења која су од јавног интереса за општину Невесиње.	1.1. Округли сто на тему „Приступачност на подручју Општине Невесиње за лица са инвалидитетом – препреке и могућности“; 1.2. Анализа тренутног стања приступачности објеката која су од интереса за лица са инвалидитетом при остваривању појединих права у општини Невесиње; 1.3. Формирање мјешовите радне групе за израду листе приоритета отклањања архитектонских баријера; 1.4. Израда и усвајање плана и механизама за рјешавање приступачности као и пројектне документације са листом приоритетних објеката. 1.5. Промоција и упознавање свих кључних актера са планом даљег дјеловања; 1.6. Праћење и процјена спровођења плана рјешавања приступачности у складу са приоритетима.	1.1-1.6. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију и локалне НВО	1.1-1.6. 2026. и контуирано	1.1-1.6. Особље, простор, опрема, материјална и финансијска средства
2. Осигурати доступност информација у форматима који су одговарајући за лица са инвалидитетом.	2.1. Омогућити приступ комуникацијама и информацијама за сва лица са инвалидитетом у локалној заједници („Брајево писмо“ и знаковни језик); 2.2. Заговарање увођења ТВ емисија на тему инвалидности у приступачном формату.	2.1-2.2. Центар за координацију и подршку лица са инвалидитетом и медији	2.1-2.2. Прва половина 2027. и контуирано	2.1-2.2. Простор, опрема, особље, материјална и финансијска средства
3. Ускладити одредбе и прописе општине Невесиње, јавних установа, те приватних објеката намијењених јавној употреби како би се осигурало пуно поштовање стандарда приступачности и принципа универзалног дизајан.	3.1. Анализа нормативних аката јавних институција у односу на стандарде приступачности; 3.2. Израда приједлога промјена аката, њихово усвајање и примјена;	3.1.-3.2. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију	3.1-3.2. 2026. и континуирано	3.1-3.2. Особље, простор, материјална и финансијска средства
4. Дизајнирати и спровести програме обуке о начину отклањања архитектонских	4.1. Организација и спровођење семинара; 4.2. Израда и промоција Водича о стандардима	4.1-4.4. Општинска управа	4.1-4.4. Друга	4.1-4.4. Особље,

баријера, баријера у приступу услугама, те информационих и комуникационих баријера за представнике надлежних ресорних институција и организација на подручју Општине Невесиње.	приступачности и принципима универзалног дизајна; 4.3.Израда водича о приступачности у општини Невесиње; 4.4. Усвајање механизама заштите досљедне примјене Правилника о условима планирања и пројектовања грађевина за несметано кретање дјеце и лица са умањеним тјелесним способностима.	општине Невесиње, Центар за координацију“	половина 2026. и континуирано	простор, материјално-финансијска средства
5. Предузети кораке на рјешавању паркинга за лица са инвалидитетом на подручју општине Невесиње.	5.1. Ускладити број паркинг мјеста за лица са инвалидитетом на јавним површинама и обиљежити их по прописима у складу са законским прописима; 5.2. Иницирање обезбјеђења паркинга за лица са инвањидитетом испред васпитно образовних установа.	5.1-5.2. Општинска управа општине Невесиње, и Центар за координацију“	5.1-5.2. 2026. и континуирано	5.1-5.2. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
6. Изградити додатне механизме за поштовање стандарда приступачности и универзалног дизајна приликом изградње и адаптације свих јавних објеката, стамбено пословних објеката, реконструкције јавних површина и пружања услуга.	6.1. Приликом реконструкције планирање, по стандардима, градње приступних рампи/ косе равни, по потреби лифта, подизне платформе (за рјешавање спратности) и тоалета; . 6.3.Примјена стандарда приступачности на јавним површинама (косе равни на пјешачким прелазима, тактилне стазе и семафори за кретање слијепих и слабовидих лица, вишебојне траке); 6.4. Обарање ивичњака за приступ паркингу за лица са инвалидитетом на подручју општине. 6.5. Планирање и изградња јавног тоалета за лица са инвалидитетом.	6.1-6.5. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију	6.1-6.5. 2026. и континуирано	6.1-6.5. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
7. Савремене технологије учинити доступним лицима са инвалидитетом.	8.1. Едукација лица са инвалидитетом о савременим технологијама; 8.2. Богаћење фонда библиотеке за слијепа лица (аудио формат).	8.1-8.2. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, ЈУ Народна библиотека Невесиње	8.1-8.2. 2026. и континуирано	8.1-8.2. Особље, простор, материјална и финансијска средства
8. Обезбедити натписе на Брајевом писму на свим установама и предузећима чији је оснивач општина, сходно члану 12. Закона	9.1. Анализа тренутног стања објеката која су у приоритету за постављање натписа на Брајевом писму у општини Невесиње;	9.1.-9.2. Општинска управа општине Невесиње,	9.1.-9.2. 2026-2027.	9.1.-9.2. Особље, материјална и

о забрани дискриминације.	9.2. Постављање натписа на Брајевом писму на установама и предузећима чији је оснивач Општина,	Центар за координацију		финансијска средства

9.3. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ: Независан живот и укључивање у заједницу (члан 19.)

Државе потписнице ове Конвенције признају једнако право свим особама с инвалидитетом на живот у заједници, с правом избора једнаким као и за друге особе, те предузимају дјелотворне и одговарајуће мјере како би олакшале особама с инвалидитетом потпуно уживање овог права и њихово пуно укључивање и учешће у заједници, укључујући и осигурање да:

(а) особе с инвалидитетом имају могућности избора свог мјеста становања, гдје и с ким ће живјети, равноправно с другим особама, те да нису приморане живјети по одређеном програму;

(б) особе с инвалидитетом имају приступ низу служби подршке у својим домовима, установама за смјештај и другим службама за потпору у локалној заједници, укључујући личну асистенцију потребну за подршку живљењу и укључивању у заједницу, и спрјечавање изолације или искључености из заједнице;

(ц) услуге у локалној заједници, опрема и простори намијењени општој популацији доступни су на равноправној основи особама с инвалидитетом и у складу су с њиховим потребама.

Развијати различите програме и мјере којима ће се јачати способности породица особа и дјеце с инвалидитетом у смислу знања и вјештина неопходних за боље функционисање особа и дјеце и породица у друштву и превенцију институционалног збрињавања дјеце с инвалидитетом

Закључци и препоруке УН Комитета: Независан живот и укључивање у заједницу (члан 19.)

Комитет је забринут што:

(а) још увијек преовладава институционално збрињавање и што не постоји свеобухватна стратегија деинституционализације у Држави потписници;

(б) је број особа са инвалидитетом које су смјештене у установе и даље висок и што није уложено довољно напора да се обезбиједе средства за увођење услуга подршке, посебно персоналне асистенције, у локалним заједницама за оне који напуштају установе;

(ц) се средства и даље улажу у обнову или проширење установа, док нису у довољној мјери подржане иницијативе, као и могућности, које пружају организације особа са инвалидитетом за увођење услуга у заједници које ће омогућити самосталан живот.

Комитет тражи од Државе потписнице да:

(а) усвоји свеобухватну стратегију са јасним временски ограниченим мјерама и осигура довољно средстава за ефикасну деинституционализацију;

(б) правно осигура да неће бити даљњих улагања у изградњу нових установа, те осигура одговарајућу обуку о Конвенцији за особље постојећих установа и сходно томе ажурира наставни плана и програм за студенте социјалног рада;

(ц) олакша укључивање организација особа са инвалидитетом у израду стратегија и планова за самостални живот, којима ће се предвиђети пружање услуга у заједници, посебно на локалном нивоу.

9.3 НЕЗАВИСАН ЖИВОТ И УКЉУЧИВАЊЕ У ЗАЈЕДНИЦУ

Циљ: Повећан број, квалитет и спектар услуга у заједници за лица са инвалидитетом.

Мјере / Кораци	Активности	Носиоци активности	Временски оквир	Потребни ресурси
1. Повећати број корисника смјештаја у заједницу током наредне три године.	1.1. Израдити стандарде квалитета услуга на принципима међународних норми и домаћих пракси; 1.2. Осигурати службе процјене способности за самосталан живот; 1.3. Унаприједити одрживост сервиса подршке за самосталан живот у заједници; 1.4. Покренути/унаприједити процесе заговарања изградње и кориштења социјалних станова за лица са инвалидитетом.	1.1.-1.4. Општинска управа општине Невесиње, Сумеро,Ценатр за социјални рад, ЦК Невесиње	1.1.-1.4. 2026.-2030.	1.1.-4. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
2. Развијати различите програме и мјере којима ће се јачати способности породица лица и дјеце с инвалидитетом у смислу знања и вјештина неопходних за боље функционисање лица и дјеце и породица у друштву и превенцију институционалног збрињавања дјеце с инвалидитетом	2.1. Пружање подршке лицима с инвалидитетом у складу с индивидуалним потребама; 2.2. Организовати тренинге основних животних вјештина; 2.3. Обезбиједити становање у складу са жељама и избором лица са инвалидитетом.	2.1.-2.3. Општинска управа општине Невесиње, Сумеро, ЦСР, ЦК Невесиње, Центар за координацију ОСИ и заинтересована удружења грађана	2.1.-2.3. 2026. и континуирано	2.1.-2.3. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
3. Промовисање позитивних пракси провођења деинституционализације у локалној заједници, уз поштовање свих принципа које налаже УН Конвенција о правима лица са инвалидитетом.	3.1. Организовати округле столове са промоцијом позитивних пракси деинституционализације у локалној заједници; 3.2. Организовати радио и телевизијске емисије са позитивним причама становања у заједници уз подршку;	3.1.-3.3. Општинска управа општине Невесиње, Сумеро, ЦСР, ЦК Невесиње, Центар за координацију ОСИ и заинтересована удружења грађана	3.1.-3.3. 2026. и континуирано	3.1.-3.3. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
4. Развијати сервисе подршке за живот лица са интелектуалним потешкоћама у локалној заједници, унаприједити и ојачати постојеће сервисе подршке на подручју Града Бијељине.	1. Покренути услуге персоналне асистенције; 2. Олакшати укључивање удружења лица са инвалидитетом у израду стратегија и планова за самосталан живот, којима ће се предвидјети пружање услуга у заједници, посебно на локалном	4.1.-4.3. Општинска управа општине Невесиње, ЦСР, ЦК Невесиње, Центар за координацију	4.1.-4.3. 2026. и континуирано	4.1.-4.3. Особље, простор, опрема, материјално-

	нивоу; 3. Радити на системском спречавању даљег улагања у проширење капацитета постојећих и отварање нових установа затвореног типа а заговарати за преусмјеравање тренутних ресурса на развој услуга и подршке у заједници на локлном нивоу.	ОСИ и заинтересована удружења грађана		финансијска средства

9.4. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ: Здравствена заштита (члан 25.)

Државе потписнице признају да све особе с инвалидитетом имају право на уживање највећег могућег здравственог стандарда без дискриминације на основу инвалидитета. Државе потписнице предузимају све одговарајуће мјере како би особама с инвалидитетом осигурале приступ здравственим услугама и услугама рехабилитације везаним за здравствену заштиту, које ће водити рачуна о њиховом полу. Државе потписнице посебно:

(а) пружају особама с инвалидитетом исти опсег, квалитет и стандард бесплатних или доступних услуга и програма које се пружају осталим грађанима, укључујући и оне у подручју полног и репродуктивног здравља, те здравствене програме којима је обухваћено цијело становништво;

(б) настоје пружити те здравствене услуге које су посебно потребне особама с инвалидитетом управо због њиховог инвалидитета, укључујући рану идентификацију и интервенцију кад је потребно, и услуге намијењене свођењу на најмању мјеру и спрјечавање даљњег инвалидитета, укључујући међу дјецом и старијим особама;

(ц) осигурати да се те здравствене услуге налазе што је ближе могуће заједницама у којима особе с инвалидитетом живе, укључујући рурална подручја;

(д) тражити од здравствених радника да особама с инвалидитетом пружају заштиту исте квалитете која се пружа другима, укључујући и ону на основу слободног и информираног пристанка, између осталога, подижући ниво свијести о људским правима, достојанству, независности и потребама особа с инвалидитетом кроз едукацију и објављивање етичких стандарда у јавној и приватној здравственој заштити;

(е) забранити дискриминацију особа с инвалидитетом у осигуравању здравственог осигурања и животног осигурања, када је такво осигурање допуштено националним законодавством, те то осигурање пружити на правичан и разуман начин;

(ф) спријечити дискриминаторно ускраћивање здравствене заштите или здравствених услуга или хране и пића на основу инвалидитета.

Закључци и препоруке УН Комитета: Здравствена заштита (члан 25.)

Комитет је забринут:

Због ограниченог и неједнаког приступа здравственим услугама за дјецу с инвалидитетом у држави чланици. Забринут је такође због неједнаког приступа здравственим услугама сексуалног и репродуктивног здравља те због непостојања одговарајуће обуке здравствених радника о правима особа с инвалидитетом, као и због неприступачности медицинских услуга и здравствених установа.

Комитет препоручује:

Да држава чланица предузму дјелотворне и усклађене мјере како би осигурала услуге ране интервенције за сву дјецу с инвалидитетом и одговарајућу обуку здравствених радника о правима особа с инвалидитетом. Такође, препоручује да држава чланица тражи од пружаоца здравствених услуга да пружају здравствене услуге особама с инвалидитетом на равноправној основи с другима, осигуравајући приступачност опреме и инструмената који су потребни за жене с инвалидитетом да би приступиле овим услугама, укључујући и услуге репродуктивног здравља што ближе њиховим домовима.

9.4. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Циљ: Унапређење здравља лица са инвалидитетом и њихових породица, кроз успостављање једнаке доступности медицинских услуга и одговарајућих медицинских третмана, без обзира на врсту и степен инвалидитета и право на уживање највишег могућег стандарда здравља без дискриминације по основу инвалидитета.

Мјере / Кораци	Активности	Носиоци активности	Временски оквир	Потребни ресурси
1. Осигурати остваривање предности приликом прегледа и лијечења лица са инвалидитетом у Дому здравља и Болници Невесиње као и при заказивању специјалистичких прегледа.	1.1. Поднијети иницијативу за измјене закона којим се регулишу права првенства свих лица са инвалидитетом и лица која долазе у њихово име код љекара; 1.3. Одржавање редовних састанака са менаџментом Дома здравља Невесиње, Опште Болнице Невесиње и филијале Фонда здравственог осигурања Невесиње са циљем отклањања дискриминације; 1.4. Одржавање округлих столова са представницима горе наведених институција о пуној примјени електронске картице за приоритетно остваривање на здраствену заштиту; 1.5. Едукација здравствених радника по питању рада са лицима са инвалидитетом.	1.1.-1.5. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, друга удружења грађана, ЈЗУ Дом здравља Невесиње, ЈУ Болница Невесиње и Фонд здравственог осигурања Невесиње	1.1.-1.5. 2026. и континуиран	1.1.-1.5. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
2. Упознавање лица са инвалидитетом у руралном подручју Општине Невесиње за права из области здравствене заштите (посебно старије жене и дјеца са потешкоћама).	2.1. Информисање корисница/ка о начину и поступку добијања ортопедских помагала; 2.2. Информисање корисница/ка о начину и поступку остваривања права на бањску рехабилитацију; 2.3. Формирати мобилне тимове физиотерапеута за пружање физиотерапеутских услуга у кућним условима; 2.4. У сарадњи са МЗ организовати састанке за лица са инвалидитетом везаним за информације о правима и начинима остваривања здравствене заштите и услугама које пружају здравствене установе на подручју Општине Невесиње; 2.5. Инцирати отворање амбуланти у руралном подручју, приступачних лицима са инвалидитетом.	2.1.-2.5. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, ЈЗУ Дом Здравља Невесиње и Савјети МЗ	2.1.-2.5. 2026. и континуирано	2.1.-2.5. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
3. Подизање свијести о превентивним прегледима код лица са инвалидитетом о значају тога за њихово здравље.	3.1.Организовати камапању за превентивне прегледе за лица са инвалидитетом; 3.2. Организовање округлих столова са темом о значају превентивних прегледа за лица са инавлидитетом;	3.1.-3.3. Центар за координацију, Дом здравља Невесиње,	3.1.-3.3. 2026. и континуирано	3.1.-3.3. Особље, простор, опрема,

	3.3. Медијске промоције о значају превентивних прегледа за лица са инвалидитетом.	Болница Невесиње и медије		материјално-финансијска средства
4. Потреба увођења нових специјалистичких услуга (стаматолошких, психијатриских и физикалних) за дјецу са сметњама у развоју.	4.1. Увести услуге тоталне анестезије код стоматолошки захвата за дјецу са сметњама у развоју јер се сада за то иде у Мостар и Бања Луку. 4.2. Увођење услугуа за дјецу са сметњама у развоју везаних за психијатриске и физикалне третмане; 4.3. Развити систем услуга за подршку у набавци, одржавању и обуци за кориштење тифлотехничких, ортопедских и других помагала; 4.4. Развијати програме ране интервенције, подршке и праћења дјеце с инвалидитетом који су засновани на мултидисциплинарном приступу.	4.1.-4.4. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, Дом здравља Невесиње, Болница Невесиње и Фонд здравственог осигурања Невесиње	4.1.-4.4. 2026.-2028.	4.1.-4.4. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
5. Омогућити да сва лица с тешким и вишеструким инвалидитетом имају право на здравствено осигурање и здравствену заштиту без дискриминације по основу инвалидности, као и по основу узрока настанка инвалидности;	5.1. Увести једнократне подршке у Одјељењу друштвених дјелатности за решавање потреба здравствене заштите за лица са инвалидитетом; 5.2. Организовање округлог стола са представницима одборничких клубова Скупштине Општине Невесиње и народних посланика у Народној скупштини РС са подручја Општине Невесиње.	5.1.-5.2. Општинска управа општине Невесиње, политичке странке, Центар за координацију и друга заинтересована удружења.	5.1.-5.2. 2026.- 2027.	5.1.-5.2. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
6. Предузети све одговарајуће мјере како би се осигурао приступ здравственим услугама и медицинској рехабилитацији свим групама лица с вишеструким инвалидитетом, женама и дјевојчицама, дјеци и старијим лицима са инвалидитетом;	6.1. Наставити континуирану сурадњу са организацијама цивилног друштва, како у смислу њиховог активног учешћа у доношењу одлука из области здравства, тако и у смислу провођења заједничких пројеката; 6.2. Наставити оснаживати службе у заједници, посебно у циљу јачања квалитетних и доступних програма у заједници за лица са инвалидитетом; 6.3. Предузети и спроводити мјера здравствене заштите за рано откривање болести која може проузроковати инвалидитет и правовремено лијечење ради спрјечавања инвалидитета или смањења степена инвалидитета; 6.4. Повећати приступачност здравствене заштите за лица са тјелесним и сензорним инвалидитетом;	6.1.-6.4. Општинска управа општине Невесиње, ЈЗУ Дом здравља Невесиње, ЈЗУ Болница Невесиње, Центар за координацију и друга заинтересована удружења.	6.1.-6.4. 2026. и континуирано	6.1.-6.4. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства

9.5. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ: Учешће у културном животу, рекреацији, разоноди и спорту (члан 30.)

1. Државе потписнице признају право особама с инвалидитетом да учествују у културном животу, на равноправној основи с другим особама, те ће предузети све одговарајуће мјере како би осигурале да особе с инвалидитетом:

(а) имају приступ културним материјалима у приступачним облицима;

(б) имају приступ телевизијским програмима, филмовима, позоришту и другим културним активностима у приступачним облицима;

(ц) имају приступ мјестима на којима се одвијају културне приредбе или пружају услуге културе, као што су позоришта, музеји, кина, библиотеке и туристичке услуге, и, у мјери у којој је то могуће, споменицима и локалитетима од националног културног значаја.

2. Државе потписнице предузет ће одговарајуће мјере како би омогућиле особама с инвалидитетом да развијају и користе своје креативне, умјетничке и интелектуалне потенцијале, не само за њихово властито добро, већ и ради обогаћивања друштва.

3. Државе потписнице предузимају све одговарајуће кораке, у складу са међународним правом, како би осигурале да закони који штите право интелектуалног власништва не представљају неразумну или дискриминаторну баријеру приступу особа с инвалидитетом културној грађи.

4. Особе с инвалидитетом имају право, на равноправној основи с другим особама, на признавање и подршку свом културном и језичном идентитету, укључујући знаковни језик и културу глувих.

5. Како би се особама с инвалидитетом омогућило учествовање на равноправној основи с другим особама у рекреативним, спортским активностима и разоноди, државе потписнице предузет ће одговарајуће мјере како би:

(а) подстакле и побољшале учешће, у највећој могућој мјери, особа с инвалидитетом у општим спортским активностима на свим нивоима;

(б) осигурале да особе с инвалидитетом имају могућност организирања, развијања и учешћа у спортским и рекреативним активностима специфичним за особе с инвалидитетом, и у том циљу ће подстицати осигуравање одговарајућих упута, обуке и средстава, на равноправној основи с другим особама;

(ц) осигурале да особе с инвалидитетом имају приступ спортским, рекреативним и туристичким објектима;

(д) осигурале да дјеца с инвалидитетом имају једнак приступ учешћу у игри, рекреацији, укључујући оне активности које се одвијају у склопу образовног система;

(е) осигурале да особе с инвалидитетом имају приступ услугама организатора рекреативних, туристичких, спортских активности и разоноде.

Закључци и препоруке УН Комитета: Учешће у културном животу, рекреацији, разоноди и спорту (члан 30.)

Комитет је забринут:

Због тога што држава чланица још увијек није ратификовала Уговору из Маракеша за олакшавање приступа објављеним дјелима, слијепим и слабовидним те особама које имају друге сметње при читању отиснутог текста који омогућава приступ објављеном материјалу слијепим, слабовидним и особама које се из других разлога не могу користити штампом.

Комитет је такође забринут да, упркос чињеници да је усвојена стратегија за промовисање приступачности образовним, културним и спортским објектима за период 2016-2021., и даље није направљен никакав значајан помак.

Комитет охрабрује:

Државу чланицу да донесе све одговарајуће мјере како би чим прије ратификовале и провела Уговор из Маракеша. Такође, препоручује да, у складу с ставом 15 Општег коментара бр. 2 (2014), већа пажња буде посвећена образовним, културним и спортским објектима у смислу координације на основу предложеног акционог плана.

Поред тога, Изборни закон БиХ није дискриминаторан, али особама с инвалидитетом не осигурава доступност изборних мјеста и изборни материјал у доступном форматУ (архитектонске баријере на гласачким мјестима, непостојање опције доданог Браиле писма).

За особе с инвалидитетом од изузетног значаја је и бављење спортом те активно и пасивно учествовање у културно-умјетничком животу. Иако је дошло до одређеног напретка у области културе и спорта, он је недовољан.

Особе с инвалидитетом имају потребу и интересовање за културно-умјетнички живот, често су умјетнички надарене или су усљед инвалидности развиле своје умјетничке потенцијале. Афирмација ове њихове потребе није само потицај њиховог оптималног развоја и побољшања квалитете живота, него је добробит и за друштво. У смислу наведеног, политике и програми из области спорта и културе требају бити много сензитивнији и афирмативнији за укључивање особа с инвалидитетом

9.5. УЧЕШЋЕ У КУЛТУРНОМ ЖИВОТУ, РЕКРЕАЦИЈИ, РАЗОНОДИ И СПОРТУ **Циљ: Омогућавање учешћа у јавном животу, праву на слободно кретање, пуни приступ културним, рекреативним и спортским активностима лица са инвалидитетом на подручју општине Невесиње.**				
Мјере / Кораци	**Активности**	**Носиоци активности**	**Временски оквир**	**Потребни ресурси**
1. Унаприједити област спорта у смислу повећања материјалне подршке, прилагођавања услова за бављење спортским активностима лица са инвалидитетом те их подстицати на активно и пасивно учешће у њима.	1.1. Мотивисати лица са инвалидитетом да присуствују тренинзима и утакмицама спортских клубова који су регистровани на подручју Општине; 1.2. Укључити и регистровати што већи број лица са инвалидитетом у клубове инвалидског спорта; 1.3. Подржати постојеће и оснивати нове спортске клубове лица са инвалидитетом (нпр. одбојка, специјални спортови, шах, стрељаштво, кошарка у колицима, пливање, терапеутско јахање и сл.); 1.4. Укључити већи број лица са инвалидитетом у рекреативна дешавања која се организују током године; 1.5. Промовисати развој спорта за лица са инвалидитетом на подручју Општине Невесиње; 1.6. Осигурати подршку спортским установама које користе лица са инвалидитетом; 1.7. Подржати активности за спортске припреме лица са инвалидитетом ради учешћа на такмичењима од локалног до међународног нивоа.	1.1-1.7. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, друга заинтересована удружења и спортски клубови	1.1-17. 2026. и континуирано	1.1-1.7. Особље, опрема, простор и материјално-финансијска средства
2. Учинити приступачним спортске и културне садржаје за лица са инвалидитетом.	2.1. Уредити прилазе и тоалете у спортским и објектима културе за несметан прилаз лицима са инвалидитето; 2.2. Извршити обуку кадрова за пружање услуга боравка, рекреације и спорта лицима са инвалидитетом у складу са њиховим посебним потребама (реквизити, тоалет и др.).; 2.3. Обезбедити бесплатне чланарине у спортско рекреативним клубовима и организацијама лицима са инвалидитетом; 2.4. Промовисати културна дешавања прилагођена за лица са инвалидитетом; 2.5. Обезбиједити законски оквир који ће омогућити приступ лицима с инвалидитетом информацијама у њима приступачним форматима, културним институцијама и	2.1.-2.5. Општинска управа општине Невесиње, Скупштина општине Невесиње, Центар за координаију, друга заинтересована удружења и културне установе	2.1.-2.5. 2026. и континуирано	2.1.-2.5. Особље, опрема, простор и материјално-финансијска средства

	програмским садржајима културе.			
3. Организовати креативне радионице, изложбе и галерије за едукацију и промоцију креативног изражавања лица са инвалидитетом.	3.1. Одржавати креативне радионице за умјетничке радове и сувенире; 3.2. Организовати изложбе креативних радова лица са инвалидитетом; 3.3. Организовати медијску промоцију о талентованим умјетницима из реда лица са инвалидитетом.	3.1-3.3. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, заинтересована удружења, културне установе и медије	3.1-3.3. 2026. и континуирано	3.1-3.3. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
4. Унаприједити област културе у смислу прилагођавања културних дешавања могућностима особа с инвалидитетом и подстицати исте на активно и пасивно учешће у њима;.	4.1. Приредити позоришне представе за дјецу и одрасла лица са инвалидитетом; 4.2. Организовати музичке приредбе за дјецу и одрасла лица са инвалидитетом; 4.3. Реализовати представе приступачне за све грађане (укључујући и лица са оштећењем слуха и вида) без дискриминације; 4.4.Организовати хуманитарне концерте и позоришне представе у циљу помоћи лицима са инвалидитетом; 4.5. Развити програме којим би се организације лица са инвалидитетом подстицале да што више својих чланова укључе у културне активности, укључујући и финансијску подршку; 4.6. Осигурати подршку установама културе које користе лица са инвалидитетом.	4.1.-4.6. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију, удружења грађана и културне установе.	4.1.-4.6. 2026. и континуирано	4.1.-4.6. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
5. Обезбиједити услуге тумача знаковног језика и натписа на Брајевом писму како би се осигурао приступ информацијама у јавним институцијама и медијима.	5.1. Организовање обуке за тумаче знаковног језика за представнике јавних институција и медија; 5.2. Обезбједити обучене преводиоце знаковног језика у јавним институцијама, културним установама и спортским објектима; 5.3. Развити услуге за припремање и издавање	5.1.-5.4. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију , и	5.1.-5.4. 2026. и 2027.	5.1.-5.4. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства

	информација у поједностављеном формату за особе с интелектуалним потешкоћама; 5.4. Обезбиједити услуге издавања часописа и друге литературе на Брајевом писму, звучној техници и увећаном формату.	јавне институције.		
6. Иницирати локалне туристичке организације, угоститеље и превознике да заједно са лицима са инвалидитетом направе програме путовања и друге садржаје.	6.1. Развити службе подршке које ће омогућити приступ институцијама културе и њиховим програмским садржајима, историјским споменицима и природним добрима; 6.2. Израдити календар културних манифестација лица са инвалидитетом; 6.3. Организовати туристичка путовања лица са инвалидитетом (туризам, религија, љетовање и сл.).	6.1-6.3. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију и туристичка организација.	6.1-6.3. 2026. - и континуирано	6.1-6.3. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства
7. Учинити приступачним изборниа мјеста лицима са инвалидитетом.	7.1. Учинити приступачним изборна мјеста за лица са тјелесним инвалидитетом; 7.2. Учинити приступачним изборна мјеста и материјале за лица са сензорним инвалидитетом; 7.3.Учинити приступачним изборна мјеста за лица са менталним инвалидитетом; 7.4. Спустити ниво једне кабине за гласање на сваком изборном мјесту.	7.1.-7.4. Општинска управа општине Невесиње, Центар за координацију и Општинска изборна комисија	7.1.-7.4. 2026.	7.1.-7.4. Особље, простор, опрема, материјално-финансијска средства

10. ПАРТНЕРИ У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПЛАНИРАНИХ МЈЕРА И АКТИВНОСТИ

- Удружења лица са инвалидитетом ”Центар за координацију и подршку лица са инвалидитетом источне Херцеговине”,
- Општина Невесиње - Општинска управа и Скупштине општине Невесиње,
- Министарство просвјете и културе Републике Српске,
- Републички педагошки завод Републике Српске,
- Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске,
- ЈУ „Центар за социјални рад” Невесиње,
- ЈЗУ „Дом здравља” Невесиње,
- ЈЗУ Болница Невесиње,
- Центар за заштиту менталног здравља,
- Удружења родитеља дјеце са потешкоћама у развоју Моја Нада,
- ЈУ Народна библиотека Невесиње,
- ЈУ Јавни фонд за дјечију заштиту Републике Српске,
- ЈУ Завод за запошљавање Републике Српске – Филијала Невесиње,
- Фонд за професиолну рехабилитацију и запошљавање инвалида Републике Српске,
- Фонд здравственог осигурања Републике Српске,
- Омбудсман за дјечија права - канцеларија Мостар,
- ЈУ Поште Српке,
- МУП Републике Српске,
- М:тел,
- Медији (јавни и приватни),
- Васпитно - образовне институције (вртићи, основне и средње школе, факултети),
- Привреда и услужне дјелатности,
- Превозници,
- Остале организације цивилног друштва и фондације,
- Утицајни појединци,
- Локални привредници,

11.ФИНАНСИРАЊЕ СПРОВОЂЕЊА ЛПАИ

Носиоци програма одговорни за реализацију активности из ЛПАИ треба у оквиру документа оквирног буџета, као и годишњих планова рада институција/организација планирати реализацију активности утврђених овим ЛПАИ. У складу са програмским трогодишњим планирањем, носиоци активности ће у својим буџетима детаљно планирати средства и реализацију активности за наредну годину, док ће се за наредне двије године радити оквирно планирање.

Потребно је омогућити привлачење средстава из ЕУ фондова за подршку програма који се односе на реализацију ЛПАИ кроз планирање намјенских грантова за суфинансирање наведених програма.

Дакле средства за реализацију мјера-активности предвиђених планом ће дијелом бити обезбијеђени из градског буџета, а дијелом из других извора (државни буџет, Фондови ЕУ, ИПА прекогранични фондови, спонзорства, донације итд.).

3. ПРАЋЕЊЕ, ИЗВЈЕШТАВАЊЕ И ПРОЦЈЕНА ПРОВОЂЕЊА ЛПАИ

Након усвајања Локалног плана акције у области инвалидности (ЛПАИ) Општине Невесиње 2026-2030 од стране општине Невесиње, потребно је осигурати континуирано праћење реализације циљева, мјера и активности. Праћење реализације плана биће фокусирано на редовно прикупљање информација, учестало провјеравање краткорочног и дугорочног напретка, те анализе посредних ефеката.

Препорука да праћење реализације ЛПАИ испред управе општине Невесиње те задатке обавља лице из популације лица са инвалидитетом, које познаје проблематику, има знање и стручност, влада законском регулативом, али има и дугогодишње искуство у дјеловању и заступању права и потреба лица са инвалидитетом на подручју Општине Невесиње.

Као алтернатива, за праћење ЛПАИ може бити задужена и Мјешовита радна група именована за израду ЛПАИ или организација коју овласти радна група за праћење реализације ЛПАИ. Уколико би за праћење била задужена Мјешовита радна група која је радила израду

ЛПАИ преименоват ће се у Савјетодавни одбор за питања лица са инвалидитетом на подручју Општине Невесиње. Праћење ће се вршити једном годишње (на крају сваке календарске године), а за потребе праћења морају бити планирана и обезбијеђена средства.

Сам процес праћења реализације ЛПАИ одвијаће се кроз:

- Праћење реализације појединих активности произашлих из циљева ЛПАИ (квалитета сервиса, трошкова изградње, поштовање рокова и сл.) одвијаће се кроз вођење регистра активности;
- Праћење реализације буџета надлежних институција, установа и тијела према активностима произашлим из ЛПАИ - Буџет је потребно прегледати једном у буџетској години на нивоу Општине Невесиње и на нивоу Републике како би се процијенило колико је локална власт па и Влада спремна да одвајајући неопходна материјална средства спроведе ЛПАИ и Стратегију за унапређење друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској;
- Праћење промјене стања у областима друштвеног дјеловања фокусирано на ефекте произашле из ЛПАИ;
- Праћење нивоа задовољства корисничке групације и нивоа сензибилности дијелова система и опште јавности ефектима провођења ЛПАИ.

Праћење реализације је потребно осигурати кроз годишње извјештаје о примјени ЛПАИ, а потребно је предвидјети и припрему специфичних извјештаја за поједине области те истраживања која би потврдила степен примјене ЛПАИ и евентуално иницирала промјене плана када се за тим укаже потреба. Укупан прогрес реализације ЛПАИ валоризоваће се у форми годишњих извјештаја (једном годишње) заснованим на анализама сва четири процеса и они ће се разматрати на Скупштини Општине Невесиње. Разматрање извјештаја ће се обављати уз пуну партиципацију удружења лица са инвалидитетом.

Извјештај се доставља Скупштини Општине на усвајање, а како је Стратегијом Републике Српске наложено да свака јединица локалне самоуправе развије свој ЛПАИ усклађен са Стратегијом, то је Општине Невесиње дужна поднијети годишњи извјештај о праћењу и процјени, Интерресорном тијелу Владе Републике Српске за подршку лицима са инвалидитетом, тијелу које је одговорно за праћење примјене Стратегије.

Сама процјена ЛПАИ ће бити спроведена на основу индикатора који ће бити успостављени накнадно за сваку годину појединачно.

Како процес праћења Стратегије за унапређење друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017–2026. дефинише доношење ЛПАИ на период од три године то ће и овај ЛПАИ Општине Невесиње за период 2026-2030 значајно допринијети њеном праћењу.

4. ТЕРМИНОЛОГИЈА

„Лица са инвалидитетом” обухватају лица које имају дугорочна физичка, ментална, интелектуална или сензорна оштећења која у садејству са различитим баријерама могу отежати пуно и ефективно учешће ових лица у друштву на основу једнакости са другим.

„Дијете са сметњама у физичком и/или психичком развоју” је дијете које због тјелесних, чулних, комуникацијских, говорно-језичких или интелектуалних тешкоћа треба додатну подршку за учење и развој, како би остварило најбољи могући развојни резултат и социјалну укљученост.

„Изједначавање могућности” означава процес којим различити дијелови друштва и околине, као што су службе, дјелатности, информације и документација, постају доступни свима, посебно лицима са инвалидитетом.

„Комуникација” обухвата језике, приказивање текстова, Брајево писмо, тактилну комуникацију, формате са великим словима, приступачне мултимедије, као и писане медије, аудио снимке, једноставан језик, људске читаче и аугментативне и алтернативне облике, средства и формате комуникација, укључујући приступачне информативне и комуникацијске технологије;

»Језик« обухвата говорне и знаковне језике и друге облике неизговорених језика;

„Дискриминација по основу инвалидности” значи свако прављење разлике, искључивање или ограничавање по основу инвалидности чији циљ или посљедица јесте ограничавање или поништавање признања, уживања или спровођења свих људских права и основних слобода у областима политике, економије, социјалних, културних, грађанских права и било којој другој области. Дискриминација укључује све облике дискриминације, укључујући ускраћивање разумних адаптација;

„Разумне адаптације” јесу неопходне и одговарајуће модификације и прилагођавања које не представљају несразмјеран или непримјерен терет, а потребне су у конкретним случајевима како би се лицима са инвалидитетом гарантовало уживање или остваривање свих људских права и основних слобода на једнаким основама;

„Универзални дизајн” представља дизајнирање производа, окружења, програма и услуга тако да сва лица могу у највећој могућој мјери да их користе без додатних адаптација. »Универзални дизајн« не искључује постојање асистивних средстава и помагала за одређене категорије лица са инвалидитетом када су им таква средства потребна.

„Инклузивно образовање” подразумијева укључивање дјеце и младих са инвалидитетом у редовне школе и најближе мјесту становања, гдје сви ученици добивају квалитетно образовање прилагођено њиховим индивидуалним способностима. По дефиницији УНЕСЦО-а, инклузивно образовање се односи на могућност школе да обезбиједи квалитетно образовање свој деци, без обзира на њихове различитости.

„Знаковни језик” је језик који користи мануелну комуникацију и говор тијела да пренесе значење, наспрам акустички пренијетих образаца. Означава визуелни начин споразумијевања глувих особа, посебно уговореним, односно стандардизованим знацима руку и прстију, са или без мимике, са сопственом граматиком и синтаксомпомоћу кога се преносе мисли, представе, намјере и појмови

РЕПУБЛИКА СРПСКА
ОПШТИНА НЕВЕСИЊЕ
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ **ПРЕДСЈЕДНИК СО**
Број: 01- 013-____/26 **Момчило Вукотић**
Датум: _____.2026. године